

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 27
17/2012
5. máj 2012

L. S. Kollár

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 0,50 €

Jozef Tiso
nebol zločinec
Strana 4.

Jednotná daň
tlačí chudobu
Strana 5.

Občiansky preukaz
slovenského národa
Strana 6.

Večný mladík
Tibor Bartfay
Strana 10.

Zo života
Maticy slovenskej
Strana 11. - 12.

SLOVO O SLOVENSKU

Keď dnes porovnávame názvy českých a slovenských inštitúcií, tak sa musíme my Slováci hanbiť. Nielenže nemáme Slovenskú národnú radu, nemáme ani Slovenskú televíziu, Slovenský rozhlas, slovenskú tlačovú agentúru, slovenský štatistický úrad, slovenskú konferenciu biskupov, slovenskú národnú banku, slovenské železnice... Ale pozrime sa k susedom, ktorí nás tak radi ohovárali pred svetom z nacionalizmu a v nedávnej histórii aj trestali nositeľov tzv. slovenského nacionalizmu popravami a väzením. V Česku funguje Česká národná rada, Česká televízia, Český rozhlas, Česká tlačová kancelária, Český štatistický úrad, Česká biskupská konferencia, České dráhy a dodnes sa nevzdali názvu ČSA, ktoré predstavujú ako České aerolinie a bez rozpakov uvádzajú, že vznikli 6. 10. 1923.

Historik Peter Mulík skúmal príčinu absencie národnej a kresťanskej suverenity Slovákov a prišiel k poznaniu, že základnou príčinou neexistencie uceleného historického vedomia slovenského národa je absencia spoločnej historickej skúsenosti vlastnej celému národu. Podľa Mulíka, „národ s uceleným historickým vedomím vníma svoje víťazstvá a porážky, svoje pokorenia a pády, úspechy a triumfy rovnakým, zhodným spôsobom“.

Oficiálna slovenská historiografia dodnes zotrváva na pozíciách vnucovaných Slovákom ich hegemonmi. Z oficiálnych zdrojov sa nedozvieme o plienení husitov na Slovensku v 15. storočí ani o situácii v cirkvi po roku 1918. Husitmi vypálené a vyrabované dediny, hrady a zámky sú stále považované za „spanilé jazdy“ a principiálny postoj slovenskej katolíckej hierarchie po vzniku Česko-Slovenska za nacionálny klerikalizmus.

Štátom platení „slovenskí historici“ vyprodukovali pred desaťročím publikáciu Mýty naše slovenské, v ktorej sa dočítame: „Neplatí preto ani predstava, že stará slovenčina sa v tom čase ocitla spolu s latinčinou, gréčtinou a hebrejčinou medzi vyvolenými jazykmi, ktorými Vatikán povolil viesť bohoslužby v kostoloch.“ Sme my vôbec dedičmi vlastnej histórie?

Eva ZELENAYOVÁ

Pôsobivé národné podujatie, aké Slováci nevideli takmer dve desaťročia Tisíce pútnikov navštívili Devín – začali novú tradíciu

Národná slávnosť na Devíne sa začala gréckokatolíckou archijerejskou sv. liturgiou v Kostole sv. Križa. Zišlo sa tu nezvyčajne množstvo mladých ľudí, no i ostatné vekové kategórie. Hlavným celebrantom sv. liturgie bol Mons. Ján Babjak, gréckokatolícky arcibiskup a metropolita. Po sv. Metodovi je prvým najvyšším predstaviteľom, metropolitom gréckokatolíckej cirkvi u nás vysväteným na biskupa pápežom Jánom Pavlom II. v Bazilike sv. Petra v Ríme. Prítomných privítal miestny farár Mons. Marián Gavenda slovami, že nechceme kopať hrob sv. Metoda, chceme ho vzkriesiť. Z oficiálnych osobností sa na liturgii zúčastnili v zastúpení prezidenta republiky Milan Čič, vedúci Kancelárie prezidenta SR, podpredseda NR SR Ján Figel, predseda Maticy slovenskej Marián Tkáč, predseda BSK Pavol Frešo a bývalý premiér slovenskej vlády Ján Čarnogurský. Vladyka Ján Babjak v homílii pripomenul, že

to sv. liturgiou gréckokatolícka cirkev začína oslavy 1 150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na územie Veľkej Moravy. Gréckokatolícka liturgia na Slovensku sa dodnes koná v jazyku cirkevnej slovenčiny, to znamená už 1 150 rokov. Vladyka Ján Babjak spomenul príhodu, ktorá sa stala pri stretnutí s biskupom z Nemecka, ktorý sa mu pochválil, že Nemci už 500 rokov môžu čítať Bibliu v nemeckom jazyku. „A my na Slovensku už 1 150 rokov,“ odpovedal vladyka. Azda si na Slovensku ani neuvedomujeme veľkosť odkazu vierozvestov a ich dielo pre našu kultúru, keď sa tak málo zaujímate o ich účinkovanie na našom území.

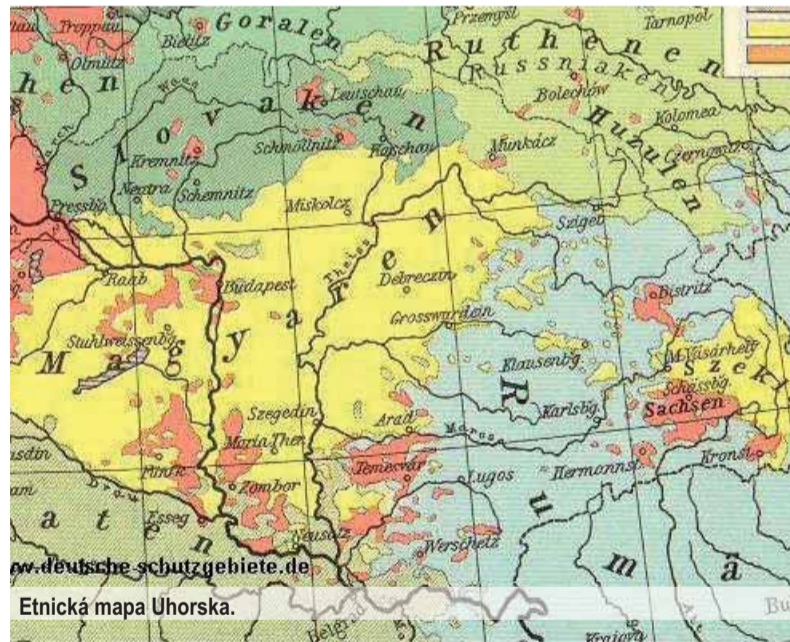
Pred Kostolom sv. Križa sa nachádza súsosie sv. Cyrila a Metoda. Predseda Maticy tu položil veniec a prihovril sa prítomným. Zdôraznil, že azda na tomto mieste sa nachádza hrob sv. Metoda.

(Viac na 2. strane)

Celebrantom bol Mons. Ján Babjak, gréckokatolícky arcibiskup, metropolita.

Predkovia Maďarov sa nikdy vo vlastnom jazyku neoznačovali za Uhrov Čo znamená Hungaria a Hungarus

Etnická mapa Uhorska.

BRATISLAVA (Peter MULÍK) - Slovenská odborná terminológia sa vyvíja a dotvára nielen v nových vedných odboroch, ale aj v jej takpovediac klasických odvetviach, ako je jazykoveda, história, etnografia, politológia, ale aj publicistika. Matica slovenská pripravila 18. apríla 2012 terminologické kolokvium k problému používania vlastných mien Hungaria – Uhorsko – Magyarország – Maďarsko a k etnonymom Hungarus – Uhor – Maďar. Kolokvium otvoril predseda Maticy slovenskej Marián Tkáč, ktorý vyzdvihol potrebu pátrať po pôvode základných termínov k dejinám, lebo iba tak ich možno vnímať syntetickým pohľadom. So vstupnými referátmi vystúpili prof. PhDr. Richard Marsina, doc. PhDr. Miloš Marek Marek, PhD., PhDr. Milan Majtán, DrSc., a Roman Michelko. Richard Marsina dospel k záveru, že v intituláciách uhorských panovníkov na najstarších zachovaných listinách

sa nevyskytuje termín označujúci krajinu – Hungaria, resp. Ungaria, ale panovník je titulovaný ako „rex Ungorum“, „kralus Hungrias“, „rex Pannoniorum“ (kráľ Uhrov, Panóncov). Milan Majtán zdôraznil, že v slovenčine sa vlastné meno Uher, Uhrin, označujúce človeka maďarskej národnosti, používalo oveľa skôr ako etnonym Maďar, ktoré máme doložené iba od 18. storočia. Príspevky z kolokvia v skrátenej podobe budeme v najbližších číslach SNN uverejňovať na pokračovanie.

Termín Uhor (v cudzích jazykoch Ungarus, Hungarus, Węgiel, Unger) nie je iba pomenovaním etnika, ale po celý stredovek najmä menom obyvateľa krajiny, zaberajúcej celú Karpatskú kotlinu. Odkiaľ sa vzal termín Uhor? Nad týmto etnonymom si lámu hlavu historici a jazykovedci už dlhý čas. Treba zdôrazniť, že predkovia Maďarov sa vo vlastnom jazyku tak nikdy neoznačovali. (Viac na 2 strane)

3 OTÁZKY PRE: Zlaticu LEHOTSKÚ, riaditeľku Domu Maticy slovenskej v Galante

• **Nedávno ste v Galante odhalili sochu poulárneho slovenského speváka Karola Duchoňa? Prečo a z čoho ste sochu zaplatili?**

V Galante sme osadili plastiku speváka preto, lebo je naším rodákom a určite si to zaslúži. Náklady na sochu sa vyšplhali na 8 000 eur. Dve tisíc ešte chýba. Financovanie sme riešili cez zbierku. Prvú verejnú zbierku uskutočnil Dom MS v Galante vlni; vyzbierali sme 650 eur. Príspevky boli väčšinou od maticiarov, ale táto suma by nestačila. Preto sme iniciovali celoslovenskú zbierku, povolenú ministerstvom. Priaznivci a obdivovatelia tohto nášho neza-

budnutelného speváka môžu stále prispieť na špeciálny účet Domu MS číslo: 2901063753/0200. Očakávame, že do konca júna 2012 sa náklady na dôstojný pamätník pokryjú. Všetkým, ktorí doteraz na našu zbierku prispeli, ďakujeme, osobitne predsedovi Maticy Mariánovi Tkáčovi, predsedovi TTSK Tiborovi Mikušovi a mestu Galante.

• **Portrétna busta Karola Duchoňa je zrejme prvá na Slovensku...**

Nevieme o nijakej ďalšej. Túto vytvoril akademický sochár Ladislav Sabo, architektonické práce sú dielom Ing. arch. Ladislava Struhára.

• **Medzi propagátorov duchovnej zbierky sa chcú zaradiť aj Slovenské národné noviny – aký ohlas má vo vašom okruhu ich nová podoba?**

Usilujeme sa propagovať ich a ponúkať záujemcom. Zaznamenali sme pozitívne ohlasy na zmenu podoby Slovenských národných novín. Dobrá správa je, že sa už dajú zakúpiť vo väčších obchodných centrách po celom Slovensku a vo vybraných novinových stánkoch a pobočkách Slovenskej pošty. Noviny sa však stále nedostávajú ku všetkým potenciálnym predplatiteľom.

Zhovárať sa Dušan D. KERNÝ

R - 2012020

NEOGRAFIA MARTIN
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823

9 770862 882007

Pôsobivé národné podujatie pri Dunaji, aké Slováci nevideli takmer dve desaťročia

Tisíce pútnikov navštívili Devín – začali novú tradíciu

Omša pri bazilike na Devíne.

(Dokončenie z 1. strany) – Po skončení liturgií sa pútnici občerstvili pred devínskym kultúrnym domom a pobrali sa na devínske bralo. Tisíce matičiarov, vlastencov, kresťanov z celého Slovenska reagovali na výzvu Matice slovenskej a zúčastnili sa na Národnej púti na Devín. Viac ako

tri tisícky účastníkov prišli, aby sa táto púť stala tradíciou pri príležitosti budúročného výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda, patrónov Európy, na naše územie.

■ ZNOVUPOSTAVENIE BAZILIKY

Predstavitel' občianskeho zdru-

ženia Dedičstvo otcov vyzval na znovupostavenie baziliky – chrámu, do ktorého sa navráti život na Devínskom hrade. Urobil tak na mieste pôvodných základov baziliky, ktorá tam stála v čase pôsobenia oboch misionárov. Národná púť na brale devínskeho hradu sa zavŕšila arcibiskupským požehnaním, udeleným predstaviteľom gréckokatolíckej cirkvi vладыkom Babjakom, a symbolickým pripomenutím štúrovskej púte na Devín v roku 1836. Žehnajúc iniciatívu Národnej púte, ktorá vzišla z Matice slovenskej, najvyšší predstaviteľ gréckokatolíckej cirkvi tlmočil vôľu kresťanských veriach, aby sa to stalo začiatkom novej tradície. Spoločnou modlitbou a potleskom pozdravovali účastníci pôsobivej národnej slávnosti požehnanie a návrhy rečníkov. Z niekoľkotisícovej účasti, akú matičiari pri svojich akciách už dávno nezažili – bola zrejme radosť. Radosť pri začiatku nového národného pohybu na uctievanie cyrilo-metodskej tradície ako súčasť národnej i európskej civilizácie, kultúrnej tradície.

Výrazne sa to ukázalo pri symbolickom akte, ktorý takisto iniciovala Matica slovenská: odovzdanie prste macedónskej zeme z miest, kde po vyhnaní z nášho územia pôsobili žiaci a učenci sv. Konštantína a Metoda.

■ ODOVDZANIE PRSTE

Macedónsky veľvyslanec prof. Gjorgji Filipov zdôraznil radosť z toho, že ponad stáročia sa podáva odkaz všeslovenských svätých, ktorí pôsobili na území oboch dnešných štátov. „Toto je prst' svätej zeme, Ochrid je sväté miesto slovanstva, svätí Konštantín a Metod tu mali svojich žiakov sv. Klimenta a sv. Nauma. Nech je to novou väzbou národov, je to spojenie dejín pre budúcnosť, začína sa tu tradícia novej slovenskej spolupráce.“

Predseda MS Marián Tkáč, do ktorého rúk veľvyslanec prst' zeme odovzdal, vyhlásil: „Je to veľmi cenný dar a zároveň nové spojenie medzi Slovenskom a Macedónskom. Táto zem z Ochridu bude uložená do novobudovaného pamätníka – súsošia

svätých Cyrila a Metoda a ich učeníka sv. Gorazda – v strede hlavného mesta Slovenska Bratislavy. Bude sa tam ukladať zem z iných, pre Slovanstvo pamätných miest.“

■ ZAČIATOK TRADÍCIE

Národná púť na Devín má byť začiatkom novej tradície. Prítomní putovali po hradnom vrchu s pôsobivým sprievodom Jozefa Šimonoviča v úlohe kráľa Rastislava. Slnkom zaliate návršie Devínskeho hradu sa stalo miestom, kde pri základoch baziliky z čias kráľa Rastislava z tisícov hrdiel znela spoločná modlitba, moleben. Spieval gréckokatolícky chrámový zbor blahoslaveného Petra Pavla Gajdica z Vranova nad Topľou.

Účastníci si uctili obeť železnej opony pri jej pamätníku. Kladenie venca sa zúčastnil aj 98-ročný Imrich Kružliak, ktorý v týchto miestach prekonal Dunaj na ceste za slobodu.

(ddk, ez, II)

Voľba generálneho prokurátora prebiehala vlni v rozpore s volebným poriadkom

Viacerí poslanci NR SR sú podozriví zo sabotáže?!

BRATISLAVA (Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Andrej MIŠANEK) - Kto v úmysle poškodiť ústavné zriadenie alebo obranyschopnosť Slovenskej republiky zneužije svoje zamestnanie, povolanie, postavenie alebo svoju funkciu alebo sa dopustí iného konania preto, aby maril alebo sťažoval plnenie dôležitej úlohy štátneho orgánu... potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.

Trestný zákon definuje sabotáž v paragrafe 317 jednoznačne. Manipulovaná voľba generálneho prokurátora je útokom na ústavné zriadenie. To už nie je novinárska alebo politologická „dojmológia“, to je kvalifikácia skutku očami Generálnej prokuratúry SR.

■ JEDNOZNAČNÁ MANIPULÁCIA

Viacerí parlamentní poslanci na Generálnej prokuratúre SR pod prísahou vypovedali, že pri tajnej voľbe označili lístky podľa vopred dohodnutého kľúča. Prokuratúra samotná potvrdila, že v kauze, ktorú vyšetruje od vlaňajšieho septembra ako trestný čin sabotáže a marenie úlohy verejným činiteľom, už vypovedalo 38 poslancov z klubov vtedajšej vládnej koalície, vrátane nezávislých. Ďalších, asi štyridsiatich výsluch ešte čaká.

„Sú tam výpovede, ktoré nás oprávňujú tvrdiť, že celá voľba zo 17. mája 2011 prebehla spôsobom, ktorý je trestnoprávnym charakterom,“ oznámil verejnosti bližšie nekonkretizovaný zdroj z Generálnej prokuratúry SR. V uznesení o trestnom stíhaní sa doslova píše: „Neznámy páchatel' pred voľbou kandidáta na vymenovanie generálneho prokurátora v období od 26. apríla 2011 do 17. mája 2011 zneužil svoje postavenie a funkciu na ovplyvnenie voľby tak, že v rozpore s rokovacím poriadkom najmenej 34 poslancom najprv prikázal hlasovať tak, aby nebol zvolený za kandidáta Dobroslav Trnka. Následne ich mal usmerniť vyplniť hlasovacie lístky tak, aby sa dalo skontrolovať splnenie príkazu, čo je v rozpore s volebným poriadkom.“

Citát z uznesenia však naznačuje

aj niečo iné. A to skutočnosť, že parlament volí „kandidáta“ na generálneho prokurátora a nie generálneho prokurátora ako takého. Tým sa stáva až po vymenovaní hlavou štátu. Prezident Ivan Gašparovič s týmto aktom čaká na vyjadrenie ústavného súdu. To sa predpokladá v najbližších dňoch. Ak najvyššia inštancia kontroly zákonnosti na Slovensku potvrdí prezidentov predpoklad, celá voľba generálneho prokurátora bude zrejme zmätočná a bude sa voliť nanovo. Je iba otázkou morálky, aké právo budú mať zúčastniť sa na voľbe tí poslanci, ktorých generálna prokuratúra podozrieva už dnes zo sabotáže ústavnosti na Slovensku. Lepšie povedané, ktoré normy etiky a morálky, ak aj nie práva, ich ešte oprávňujú, aby sa nazývali poslancami Národnej rady Slovenskej republiky.

VŠIMLI SME SI

Moderná objaviteľka Jána Hollého pre súčasnosť

Špičková literárna vedkyňa, literárna historička a najvýznamnejšia analytička výkladu historických okolností diela Jána Hollého prof. Eva Fordinálková prevzala z rúk predsedu Matice slovenskej (MS) M. Tkáča vysoké matičné ocenenie. Cenu Daniela Rapanta. Udeľuje ju Historický odbor MS.

V laudáciu doc. E. Krásnohorská pripomenula sústredenie vedeckej práce E. Fordinálkovej najmä na obdobie slovenského národného obrodzenia. Hlavným vedeckým záujmom bolo dielo Jána Hollého. Vladimír Turčáni, ktorý z bernolákovskej slovenčiny prebásnil Hollého do súčasnej slovenčiny, označuje tohtoročnú laureátku za hlavnú znalkyňu diela slovenského klasika.

■ JOZEFÍNSKA KNIŽNICA

Profesorka po udelení ceny konštatovala: Moje poďakovanie je o to väčšie, že ocenenie mojej celoživotnej práce sa odohráva v Jozefínskej knižnici, ktorá bola svedkom toľkých významných udalostí. Štúdiom prameňov sa mi odhalili veci, ktoré neboli o našej spisbe povedané, neboli objavené alebo boli vynechávané, v povojnovom období z vyložene neliterárnych dôvodov benešovského režimu. Umožnilo mi to objaviť v diele Jána Hollého nepovedané veci.

■ LEN DVE ŽENY

Profesorka Eva Fordinálková je autorkou jedenástich kníh, z nich štyri sú diela na tému Ján Hollý. Má podiel na Lexikóne katolíckych osobností Slovenska, vydala knihu Jozef Miloslav Hurban – prvý predseda Slovenskej národnej rady. Tak ako Ján Hollý aj ona sa narodila v Borskom Svätom Mikuláši. Cenu Daniela Rapanta udeľuje Historický odbor MS od roku 1997, doteraz ju udeľil 25 osobnostiam, profesorka E. Fordinálková je po vlni ocenennej Dr. M. A. Magdolenovej druhou ženou. Dušan D. KERNÝ – Foto: L. LESAY

(Dokončenie z 1. strany) - V literatúre sa názov Hungari odvádza od slova „onoguri“, resp. „ugri“, a pod. Je veľmi nepravdepodobné, aby to tak vzniklo, lebo Onoguri boli pre predkov Maďarov cudzím kmeňom. Hoci sa pomenovanie Ugri dáva do súvislosti so starým označením Ugra – Jugra – oblasti na východ od stredného Uralu, obývanej najpríbuznejším etnikom Maďarov označovaných Chanty-Mansi.

karpatských priesmykov a po ich vstupe (údajne pod vodcom kmeňového zväzu Álmoša) do Potisia (v roku 896). Išlo práve o oblasť povodia rieky Uh: „Vtedy Knieža Álmoš a jeho pohlavári vošli do hradu Ung, nesmrteľným bohom vykonali veľké obeť a slávili veľkú hostinu po štyri dni. ... po prísahе všetkých svojich ešte za svojho života ustanovil svojho syna Arpáda za knieža a veliteľa. Tak bol Arpád na-

svedčí skôr o uzavretí aliancie medzi potiskými Slovenmi a Álmošovou vojenskou družinou.

■ SLOVENSKÝ PŮVOD

Usadené maďarské vojenské družiny v tomto slovanskom kniežatstve nastolili na určitý čas svoju prvú územnú správu (kniežací hrob v Zemplíne). Tá zrejme prebrala názov a právnu legitimitu slovenskej Ung(r)avy s koreňom

Predkovia Maďarov sa nikdy vo vlastnom jazyku neoznačovali za Uhrov

Čo znamená Hungaria a Hungarus

Ťažko teda nájsť súvislosť medzi pomenovaním Hungari – Hungaria a Ugra a Hungar – Onogur, najmä ju aj seriózne dokázať.

■ KNIEŽA UHORSKA

V starých kronikách a listinách si európski a arabski analisti pletli nomádov, ktorí sa na brehoch Dunaja a Tisy zjednotili pod kmeňom Meder, s Turkami, Avarmi aj Hunmi. Anonymova kronika ponúka tiež jedno vysvetlenie. Pokúsme sa z tejto informácie logicky sformulovať racionálnu hypotézu, že prichádzajúce vojenskonómádske kmene dostali pomenovanie Ungari – Hungari až po prechode

zvaný kniežatom Uhorska (Ungaria) a od Uhu (Ung) boli všetci jeho vojaci nazvaní Uhrami (Ungari) v reči cudzoročných.“ V Potisi na rieke Uh (vtedy ešte s nosovkou a s g – Ung, Ong) ležali centrá potiských Slovenov, predkov dnešných (východných) Slovákov. Jazykovednou metódou sa dá odvodiť aj pravdepodobný názov tejto ich krajiny. Vychádzajúc z názvu rieky Ung – k názvu krajiny Ungava – Ungrava. Hoci Anonymus spája opis vstupu Álmoša do mesta Ung s útekem legendárneho slovenského kniežaťa Laborca, jeho vykreslenie tejto udalosti, kde nespomína nijaké dobyvanie hradiska iba vstup, veľkolepú oslavu a prísahu,

slova ako v mene rieky Ung – Uh. Podobné procesy vtedy prebiehali na viacerých miestach Európy. Usadlej roľníckej populácii, akou naši predkovia odnepamätali boli, totiž viac vyhovovala aliancia s vojenskou družinou, ktorá bránila územie nimi obývané, ako keby musela sama sformovať nákladné bojové družiny. Viacerí slovenskí apologeti, počnúc J. B. Maginom, zastávali pohostinskú teóriu pri vzniku uhorského štátu. Je teda možné, že názov Uhorsko (Ungaria – Hungaria) má slovenský pôvod a treba ho hľadať práve na starom slovenskom Potisi.

Peter Mulík
Ilustrácia: archív

Incident na pošte a naše médiá

Ján ČOMAJ

Bolo mi z toho smutno. Obaja sú mi priatelia, prinajmenšom kolegovia, vedel som, že zareagujem. Len som si povedal, vyčkaj chvíľu, nijakú kašu netreba jesť horúcu. Reč je o incidente, ktorý sa stal pred vyše dvoma týždňami na bratislavskej hlavnej pošte medzi Tomášom Janovicom a Drahoslavom Machalom, pričom obeťou bola – ako to už býva – nevinná osoba, manželka T. Janovica. Našťastie bez zranenia, aspoň na tele. Psychickú traumu na CT nevidno. Po slovnej potýčke Tomáš Drahošovi zavolať: „A pozdrav Pamir!“ Drahošovi vyletela ruka... „Pamir“ malo byť vraj krycím menom Drahoslava Machalu ako agenta ŠtB. Neprijemný paradox. Impulzom na

incident boli prirodzené vlastnosti oboch aktérov. Dokonca nielen prirodzené, ale pre nich priam nevyhnutné. Tomáš je špičkový slovenský epigramatik a aforista – nebol by ním, keby súčasťou jeho naturelu nebola uštipačnosť. Drahoš je skvelý reportér – nebol by ním bez výbušnosti.

Čo ma však zarazilo a čo stojí za povšimnutie, je postoj slovenských novinárov k incidentu. Ako by ich jedna mater mala. O Drahoslavovi Machalovi médiá hovorili ako o „bývalom novinárovi“. Ak ponechám bokom skutočnosť, že D. Machala patrí k najlepším slovenským reportérom, je autorom mnohých zbierok literárnych čŕt, cestopisných knižiek, životopis-

ných diel a dokonca náročných encyklopedických kníh, novinár by nemal zabúdať, že novinárstvo je tvorba, najmä ak je reč o reportáži. A vyznievalo by komicky, ak nie až primitívne, ak by nejaký novinár napísal, že „bývalý sochár“, „bývalý básnik“ alebo „bývalý spisovateľ“

GLOSA

ten a ten. Navyše onen „bývalý novinár“ je stále mnohostranne aktívny, publikuje v umeleckých, literárnych a osvetových časopisoch, je predsedom redakčnej rady Literárneho (dvoj)týždenníka, členom redakčnej rady Slovenských národných novín a je napríklad aj podpredsedom najstaršej organizácie spiso-

vateľov na Slovensku – Spolku slovenských spisovateľov. Zrejme takéto znalosti nepatria do vzdelanostnej výbavy niektorých slovenských novinárov, najmä nie tých, čo sa podieľali na nedávnom pohone. Tak nápadne podobne, akoby ich jedna mater mala.

A ešte v jednom sa autori správ o incidente zhodli: všetci uviedli, že D. M. bol agentom ŠtB s krycím menom Pamír. Ako obvyčajne, nik neskúma okolnosti, za akých takáto spolupráca prípadne vznikla, aktivitu či pasivitu obvineného, nepripúšťa sa nijaká jeho obhajoba: pred rokmi vyšli tzv. Cibulkove zoznamy v tlačovine, ktorá sa nazývala Rudá krávo, potom sa objavili na internete, šlus... Lenže minulosť nám v tejto chúlостivej sfére dokázala veľa podvrhov, chýb, ale aj cieľavedomých manipulácií. Napríklad ani v Cibulkových zoznamoch, ani v oficiálnom zozname agentov ŠtB sa celé roky nenachádzali dvaja známí slovenskí tvoriví pracovníci, až pri previerke záznamov v Ústave pamäti národa sa prišlo na

to, že ich zväzky v archíve niekto zámerne „prebalil“ do inej podoby a z police Agenti preložil na policu Sledované osoby. Ústav pamäti národa vydal roku 2008 objemné (636-stranové) dielo Jerguša Sivoša XII. SPRÁVA ZNB – Dokumenty k činnosti Správy kontrarozvedky v Bratislave v rokoch 1974 – 1989, ktoré odborne recenzovali prof. PhDr. Róbert Letz, PhD., a PhDr. Radoslav Ragač, PhD., ktorého prílohou sú napríklad aj Personálne obsadenie ŠtB, Zoznam konšpiratívnych a prepožičaných bytov, Register krycích mien s priloženým menom, priezviskom a rokom narodenia agentov a dôverníkov Štátnej bezpečnosti – a nijakého Pamira ani Drahoslava Machalu tam nenájdete. Hoci ľudí je tam ako maku.

Boli to hrozné časy. Keď na jar po novembri 89 vytiahli na jedného z exponentov „zamatovej“ J. B. podobné obvinenie ako dnes na D. M. Fedor Gál vtedy napísal: „Akoby bol zavial mŕtvoly pach hnilej minulosti...“

Záchrana SDKÚ – mission impossible

(nesplniteľná misia)

Roman MICHELKO

Pravica dostala výprask, z ktorého sa len tak skoro nespamätá. A najhoršie je na tom niekdajší líder pravice SDKÚ. Komické je, že až pri odchode extrémne nepopulárneho lídra Mikuláša Dzurindu strana precitla a uvedomila si, že nijaký prirodzený a pripravený nástupca neexistuje. Je to pochopiteľné, SDKÚ bola strana, kde predseda mal stranu a nie strana predsedu. V takomto patologickom prostredí potom logicky nemohol vyrásť z okruhu podpredsedov či širšieho vedenia prirodzený generičný líder, ktorý by stranu mohol ťahať ďalej. Toto dedičstvo minulosti si strana nesie i dnes a bude veľmi otázne, či dokáže prekročiť svoj tieň.

Či sa to niekomu páči alebo nie, nijaký z adeptov na predsed-

nícky post nemá vlastnosti skutočného lídra. Mikuláš Dzurinda bol už od svojho vstupu do politiky (v roku 1991 ako námestník ministra dopravy) kontroverznou figúrkou. Stelesňoval všetky necnosti slovenskej politiky, napriek tomu sa na jej vrchole dokázal udržať neuvieriteľných dvadsaťjeden rokov. Udržal sa tak vysoko navzdory nekončiacej sa sérii vierolomností, zrád svojich koalíčných partnerov, servilnosti k svojim medzinárodným tútorom na strane jednej a arogancii voči svojim partnerom a oponentom na strane druhej. Prežil viacero pokusov o zosadenie z dosiahnutých pozícií, nielen volebnú potupu v roku 2006, keď ho prekrúžkovali Radičová a Mikloš napriek tomu, že bol dvojnásobným premiérom.

Prestál aj kauzu pochybného financovania vlastnej strany. Tajomstvo jeho prežitia sa skrývalo v dvoch jeho vlastnostiach – extrémnej túžbe po moci a absolútnej absencii akýchkoľvek škrupúl. Bol to politik, ktorému vôbec nezáležalo na tom, čo si o ňom myslia ľudia či dokonca

POZNÁMKA

aj jeho politickí partneri. Jeho jediným cieľom bolo politicky prežiť za každú cenu. Dlho sa mu to darilo aj vďaka slabosti svojich oponentov a vyzývateľov.

Dnes stojí SDKÚ pred svojim rubikonom. Je veľkým zadosťučinením počúvať reflexiu Dzurindových pozostalých. Medzi hlavné príčiny volebného debaklu zaraďujú

predovšetkým aroganciu moci, neschopnosť načúvať potrebám ľudí, presadzovanie reforiem ako cieľa, nie ako prostriedku na zlepšenie života občanov. Na druhej strane počúvať takúto „sebareflexiu“ od župana Freša či poslancu Novotného vyvoláva úsmev. U toho prvého sa aspoň prebudil národný cit, ten druhý len ako bezbrehý demagóg obhajoval také absurdnosti ako zisk zdravotných poisťovní či transformáciu nemocníc na akciovyky ako predstupeň ich privatizácie istou finančnou skupinou. No a do tretice prvá vyzývateľka Dzurindu Lucia Žitňanská ako ikona „transparentnosti a boja s korupciou“ sa stala karikatúrou vlastných tvrdení (či dokonca programu), keď s Dzurindom a Miklošom „držala basu“ v kauzách Daňového riaditeľstva v Košiciach, či keď vo FNM podržala top hviezdu kauzy Gorila jej šéfkou Annu Bubeníkovú. S takouto politickou históriou a aj osobnou integritou môže pôsobiť ako ikona transparentnosti a čistoty politického života akurát tak v nepodarenej paródii na seba samú.

Ďalšou, nie nepodstatnou charakteristikou kandidátov na lídra SDKÚ je ich jednorozmernosť. Kým Novotný sa dosiaľ politicky profiloval takmer výhradne ako expert na zdravotníctvo, Frešo vystupoval najmä ako bratislavský župan a Žitňanská sa na verejnosti prezentovala ako neúnavná, ale zúfalo neúspešná bojovníčka so šéfom najvyššieho súdu Harabinom. A to je na lídra pravice veľmi málo. Aj Dzurinda spočiatku vystupoval ako ekonomický expert, veľmi skoro však pochopil, že na to nemá, a začal sa profilovať ako výrazný stranický hráč, ktorý využil fobiu z Mečiara a na nej ako politický líder (samozrejme aj s pomocou série ľudských podrazov) vyrástol. Hlavný rozdiel medzi trojicou pretendentov na post šéfa SDKÚ a ich predchodcom je v tom, že Dzurindu si mnoho ľudí ľudsky aj politicky nevážilo, ale extrémnu vôľu po moci a schopnosť drať sa za ňou cez akékoľvek prekážky mu nebolo možné uprieť. Dzurindom množstvo ľudí pohŕdalo, ale nebolo ho možné ignorovať, čo sa o trojici jeho potenciálnych nástupcov povedať nedá.

SPOZA OPONY

Človek musí chcieť ísť do divadla, aby videl a počul. Priateľ, Švajčiar zo Záhoria, si vybral balet, to si nevyžaduje znalosť slovenčiny a na hlavnej scéne sú pohodlné sedadlá. Na rozdiel od štúdia SND so sklápacími sedadlami. Tam sa pohodlne nesedí. V doslovnom i prenesenom význame slova. Tohtoročného 14. marca boli na scéne výlučne len ženy. Preživali príbeh Bratislavčanky narodenej v roku 1892. Staromešťanky. Vyrastala v tomto meste, keď ešte naozaj bolo staré. Teda pôvodné nielen podľa názvu mestskej štvrte. Tu bývam.

Tá žena chodila po uliciach, ktoré dôverne poznám. Roky tam chodilo do školy moje dieťa, prví mali počítače, na konci školského roka triedny učiteľ pri lúčení plakal od dojatia. V naozajstných staromestských bytoch sa ešte zachovali kachľové keramické pece. Bývajú tu moji rovesníci, lekárka, maliarka. Jedna ulica je

nazvaná podľa kozy. Je tam vyhľadávané kníhkupectvo. Kúsok ďalej cmíter, náhrobky boli kedysi vlastne učebnicou dejín. Povyše je pamätník svetoznámemu Raulovi Wallebergovi. Jeho pomníky sú na mnohých miestach vo svete. Sú vďakou za pomoc obetiam rasistických zákonov prijímaných v Horthyho Maďarskom kráľovst-

Prečo som bol v divadle 14. marca

Dušan D. KERNÝ

ve od roku 1938, medzi iným aj občanom Bratislavy, ktorí sa ocitli v dosahu vtedajšej maďarskej moci.

Naproti kníhkupectvu je staromestská knižnica s internetom. Na budove tabuľa pripomína: tu bola redakcia štúrovských novín. Slovenskja národné noviny vychádzali každý druhý deň, pri-

loha Orol tatranský každý druhý týždeň. Štúrova otázka: Čo chceme s novinami našimi sa citovala v každom režime. Ale keď sa doba zlomila, bol to Drahoslav Machala, ktorý s Romanom Kaliským a Petrom Štrelingerom dali na otázku aj odpoveď – SNN začali po roku 1989 opäť vychádzať. Redakcia neustúpila od požiadavky,

jej autorom, ale nebyť Drahoslava Machalu nikdy by neuzrela svetlo sveta. Pár krokov odtiaľ je busta letca RAF a nášho hrdinu Ota Smika, potomka gruzínsko-židovskej rodiny z Boržomi, ktorého hrob Machala vypátral. Na Fornalayho dome je dnes tabuľa oznamujúca, že tu bola redakcia pôvodných SNN, ku ktorým sa

Staromešťanka Gizela Genendel Fischerová, Gisi Fleischmanová – jediná vysoko postavená žena protinacistického odboja vo vojnovéj Európe. A na Slovensku. Málo známa, a predsa zrejme ako prvá informovala svet o hrôzach vo vyhladzovacích táboroch.

Po rokoch štúdia a rôznych podobách príbehu oceneného v zahraničí sa autorka Anna Grusková rozhodla aj pre divadelné spracovanie. Knižne príbeh práve vyšiel u Alberta Marenčina. Hra sa volá Rabínka. Prezývku, ženskú podobu postavenia výlučne mužského, dostala pani Fleischmanová pre rozhodnosť. Vyše polovicu textu tvoria autentické dokumentárne citáty z jej listov. Dá sa, a treba, veľa hovoriť o jej osobnosti a prečo nakoniec tragicky zahynula v Osvienčime. Dá sa veľa hovoriť o dlhoročnej príprave viacerých ľudí na základe čoho vznikla dokumentárna dráma. Dá sa veľa hovoriť o tom, ako bola uvedená na doskách SND. Nedá sa však mlčať.

aby som naplnil rubriku Spoza opony, popri Hricovom stĺpčeku v Pravde a Lasicovmu v Týždni zrejme najdlhšie zachovanej rubrike v periodickej tlači. V rézii trojice, ktorá po desaťročiach oživila periodikum, SNN uvěřili – vtedy ako jedině – veľkú dvojstranu o kronike židovského života v Bratislave. Bol som síce

hlásime, spomienkovou slávnosťou pri tabuli sa k nej prihlásil pri zásadnej premene SNN aj terajší šéfredaktor.

Kúštik, doslova pár krokov odtiaľ je budova, kde sa vo vojnových rokoch schádzala skupina ľudí, ktorej neskoršie dali prezývku tieňová vláda Nebenregierung. Jej hlavnou postavou je

Zakorenené čierno-biele videnie neprospieva objektívnosti historiografie

Prezident Jozef Tiso nebol vojnový zločinec

Zhovárал sa Roman KALISKÝ-HRONSKÝ - Foto: archív

Historik Martin LACKO je absolvent Filozofickej fakulty UK v Bratislave v odbore história – filozofia. V rokoch 2001 – 2009 bol odborným asistentom na Filozofickej fakulte UCM v Trnave, kde prednášal slovenské dejiny 20. storočia. V súčasnosti pôsobí ako pracovník Sekcie vedeckého výskumu Ústavu pamäti národa (ÚPN) v Bratislave. Zaoberá sa najmä skúmaním obdobia prvej Slovenskej republiky a odboja, pričom doteraz publikoval asi štyridsať vedeckých štúdií doma i v zahraničí.

Po novembri 1989 sa zdalo, že tu bude politický, spoločenský aj mediálny priestor na vyvážené hodnotenie tohto komplikovaného obdobia našich národných dejín. Žiaľ, toto rýchlo pominulo. Samozrejme, aj medzi historikmi sú takí, čo sa pokúšajú o objektívne hodnotenie, lenže často sú zastrašení najmä potenciálnou kritikou zo strany médií, zamestnávateľov či kolegov, takže si pri svojich vyjadreniach dávajú veľký pozor, ba uchylujú sa k autocenzúre.

• **Prečo mnohé médiá tak tvrdo atakujú akúkoľvek snahu historikov o objektívne zhodnotenie pôsobenia J. Tisa a prvej slovenskej štátnosti?**

Možno je to súčasť veľkej hry, cieľom ktorej je vyprázdnenie slovenských dejín a udupanie akéhokoľvek národného povedomia. Alebo možno ešte čosi horšie – sformovanie nového vedomia Slovákov v duchu „boli sme najväčšími zločincami“. Úlohu dnešných liberálnych médií by som prirovnal k úlohe KSČ za socializmu. Ako zjazdy KSČ určovali oficiálny výklad jednotlivých historických udalostí, tak to robia aj dnešné médiá. Každý jednotlivец, skupina či inštitúcia, čo sa nejakým spôsobom tomuto ich ideologickému diktátu vzoprie, kto sa drží svojho vedeckého presvedčenia,

sa následne stáva terčom očierňovania a útokov. Najlepšie sme to v minulých dvoch rokoch videli na prípade Ústavu pamäti národa, kde pracujem. ÚPN si totiž dovolil také „nehoráznosti“ ako vydanie denníkov „fašistu“ Karola Sidora, monografie o „fašistickej“ Hlinkovej mládeži a Hlinkovej garde či ďalších publikácií ukazujúcich obdobie prvej slovenskej štátnosti aj z iných, než z negatívnych pozícií. To bol súčasne hlavný dôvod, prečo najradikálnejšie hlásne trúby odštartovali v roku 2010 proti ÚPN nenávisťnú kampaň. Tá sa potom preniesla do politickej roviny, pokračovala krevaním politickej komisie z dielne Ivetty Radičovej a vyvrcholila prijatím zákona, ktorý by v ÚPN spôsobil rozsiahle ideologicko-politické čistky. Predčasný pád vlády tomuto najhoršiemu scenáru zabránil, no čoskoro sa bude o ÚPN a o budúci výklad našich slovenských dejín zápasit' znova.

• **Spätná väzba je dôležitá pre každého tvorivého človeka, aj keď nemusí byť vždy pozitívna. S akými ohlasmi sa stretávate pri práci na téme, ktorá je tak tvrdo tabuizovaná a politizovaná?**

Reakcie sú rôzne; je aj veľké množstvo pozitívnych. No myslím si, že u nás je zakorenené čierno-biele videnie histórie, čo platí

nielen pre hodnotenie obdobia prvej slovenskej republiky a Tisa. Ľudia spravidla predpokladajú, že výklad bude taký, ako očakávajú – teda buď čierny, alebo biely. No úlohou historikov je hľadať a písať pravdu. A to aj za cenu kritiky. Ja osobne som si už zvykol, že som terčom kritiky z úplne protichodných ideových táborov, a beriem to ako súčasť života.

• **Je už vyvrátené dezinformačné tvrdenie, že Tiso bol vojnový zločinec?**

Povedal by som to opačne. Totiž ak ktosi niečo tvrdí, mal by to dokázať. A pravda je taká, že Tiso sa na nijakom zozname vojnových zločincov neobjavil. Nikto taký dôkaz dosiaľ neprinesol.

• **Dá sa jasne povedať, že hrdelný proces s Tisom bol o čechoslovakistickej pomste za vojnovú samostatnosť Slovenska?**

Ako historik nerád používam príliš expresívne či citové slová. No osobne som presvedčený, že o treste smrti bolo rozhodnuté ešte pred začatím procesu. Pričom hlavnou motiváciou tých, čo o tom rozhodovali, bolo potrestať Tisa ako symbol Slovenskej republiky a tým aj Slovákov za „bezočivosť“, že sa opovážili mať svoj štát, ktorý tu päť rokov celkom úspešne fungoval.

V apríli bolo výročie popravy prvého prezidenta Slovenska. Jozef Tiso nebol vojnový zločinec, čo dokazujú mnohé fakty. Na otázku, či bol J. Tiso rozporuplná osobnosť, odpovedal pre webnoviny aj Ján Čarnogurský, bývalý disident, po roku 1989 známy politik:

Iný pohľad

„Nie som moralista, čiže nebudem mravne hodnotiť Tisu, ale politicky tých negatívnych čít akoby pribúdalo. Na druhej strane treba uznať, že Tiso vystupoval na súde dôstojne a dôstojne išiel aj na smrť. Nevieam, ktorý zo slovenských politikov by to dokázal.“ Tieto slová sú aj o tom, že osobnosť politika je posudzovaná aj dlho po jeho fyzickej smrti.

Ján Čarnogurský pokračuje: „Prezident Tiso robil morálne, mravné kompromisy. Kompromis znamená, že urobím niečo dobré a niečo zlé. Medzinárodná dimenzia postavenia prezidenta Tisu spočíva v tom, že slovenský štát z rokov 1939 – 1945 sa pri najmenšom od roku 1943, teda od porážky Nemcov v Kurskom oblúku, mohol zmeniť na mierový tábor vo vojne. Potreboval sa odpútať od Nemecka a prejsť do spojeneckého tábora. V roku 1944 to bolo už jasné a v podstate všetky krajiny strednej a juhovýchodnej Európy sa o to pokúsili alebo to aj urobili. To malo byť jasné aj vedeniu slovenského štátu. Bolo to jasné mnohým, veď minister obrany Čatloš po vypuknutí SNP prešiel z vlády do povstania, čo treba hodnotiť kladne.“

Viem o tom, že prezident Tiso dostal po vypuknutí povstania list od pátra Kolakoviča, kde ho Kolakovič vyzýval, aby sa pridol k povstaniu, a J. Tiso to odmietol z akési subjektívnej pozície dodržania slova Hitlerovi. Pre prezidenta Tisu to mohlo niečo znamenať, ale pre krajinu to bolo škodlivé. To znamená, že ak sa nepripojil k povstaniu, mal odstúpiť a stiahnuť sa. Mimochoodom, povstanie komunisti zbrabali, pretože vypuklo predčasne a viedlo k odzbrojeniu východoslovenských divízií generála Malára. Keby sa prezident Tiso pripojil k povstaniu, bolo by účinnnejšie. V tej situácii nebolo možné zvažovať lepší a ešte lepší model povstania, ale len horší a menej horší model, prípadne odpúťanie sa od Hitlera alebo žiadne odpúťanie sa od Nemecka. Žiadne bolo v Maďarsku a zle dopadlo. To znamená, že z týchto dôvodov hodnotím prezidenta Tisu kriticky.“

Nuž, ak takto prehovorí o pôsobení jedného významného politika z minulosti iný, ktorý je našim súčasníkom, treba si uvedomiť, že nič z minulosti nie je definitívne uzavreté. Musíme si však neustále pripomínať situácie, ktoré v minulosti formovali našu prítomnosť, aby sme sa nemuseli báť svojej budúcnosti.

(rkh)

Matica slovenská sa medzi prvými ujala Slovákov na slovenskom juhu a ich práv

Historické návraty na zem predkov

Peter MULÍK - Foto: autor

Michal Miloslav Hodža vo svojom diele Dobru slovo Slovákom súcim na slovo napísal: Slovenská národnosť je nječo tak zvláštneho, že v Uhriech niet pre ňu rámu. Jedine Slováci, okrem Maďarov, mali svoju otčinu iba v Uhorsku. Táto veľká vlasť prestala byť pre nich dobrou vlasťou, keď museli zažívať príkoria a útlak pre svoju národnosť, ale najmä keď sa vytýčili politické hranice Slovenska. Slováci na juhu sa ocitli v cudzine a vlasť bola v susednej krajine. Aj o tom sa hovorilo na stretnutí 65. výročia prichodu prvého transportu Slovákov z Maďarska do zeme svojich predkov 14. apríla v Seredi.

Predstavitelia samosprávy a Matice na spomienkovom výročí v Seredi.

Túžba Slovákov po návrate do starej vlasti sa stala práve vtedy veľmi aktuálnou. Presídlenie sa chápalo ako vysoko humánný akt uskutočňovania základných ľudských práv a konkrétnu medzinárodnoprávnú podobu to nadobudlo uzavretím piatich remigračných dohôd. Dve so Sovietskym zväzom, s Rumunskom, s Juhoslávou a s Bulharskom. Osobitným prípadom bola otázka Slovákov usídlených v Maďarsku, lebo sa musela riešiť z dvoch aspektov. Prvým bolo úsilie česko-slovenskej vlády definitívne vyriešiť problém maďarskej menšiny v Československej republike (ČSR) jej odsunom do Maďarska a druhým bolo volanie Slovákov v Maďarsku po presídlení na Slovensko, lebo dúfali, že sa tak skončí ich národnostný útlak. V úvahách o výmene obyvateľstva sa narábalo so štatistickými údajmi z roku 1930, podľa ktorých v ČSR pri sčítaní ľudu deklarovalo maďarskú národnosť

572 tisíc osôb. V Maďarsku uviedlo slovensčinu ako materinskú reč iba 105 tisíc ľudí, lenže znalosť slovenského jazyka priznalo až 346 tisíc osôb. Československá vláda a prezident Beneš v júli 1945 požiadali tri spojenecké veľmoci, aby sa na Postupimskej konferencii zaoberali otázkou odsunu nemeckej a maďarskej menšiny z ČSR.

■ **VÝMENA OBYVATEĽSTVA**

Po vyhlásení Maďarskej republiky nová vláda podpísala v marci 1946 s ČSR medzishátatnú dohodu o výmene obyvateľstva. Podľa nej sa mohli z Maďarska dobrovoľne vrátiť Slováci a Česi tam žijúci a z ČSR bolo možno určiť na vysídlenie iba rovnaký počet obyvateľov maďarskej národnosti. ČSR však mohla jednostranne vysídliť do Maďarska aj vojnových previnilcov maďarskej národnosti. V zmysle dohody sa vytvorila Čsl. presídľovacia komisia so sídlom v Buda-

pešti. Antifašistický front Slovanov v júli 1946 prijal na svojom kongrese v Békešskej Čabe memorandum, v ktorom žiadal parížsku mierovú konferenciu, aby rozhodla o povinnom vysťahovaní slovenskej menšiny do ČSR. V apríli 1947

REPORT

sa ustálila obojstranná výmena obyvateľstva. Štatistiky o počte presídlených z Maďarska sú v prameňoch odlišné podľa toho, aké kritériá sa uplatňovali. V rámci dohody sa presídlilo 59 477 osôb, ale celkový počet repatriovaných bol 71 787. Bol takmer o 24 tisíc nižší ako počet prihlásených na presídlenie. Podľa neúplnej štatistiky bolo zo Slovenska vysídlených do Maďarska v rámci výmeny obyvateľstva 89 660 obyvateľov maďarskej národnosti, hoci pôvodne na vysídlenie bolo určených celkom 105 tisíc osôb.

■ **OBLASTI PRESÍDLENIA**

Okrem organizovanej výmeny obyvateľstva sa z Maďarska na Slovensko presídlilo ďalších 12 tisíc Slovákov, z toho asi 7 800 ilegálne, a 4 200 osôb si našlo trvalý domov na Slovensku ešte pred účinnosťou dohody o výmene obyvateľstva. Slovenskí presídľenci sa usádzali najmä v poľnohospodárskych regiónoch juhozápadného Slovenska, predovšetkým v okresoch Bratislava, Šamorín, Dunajská Streda, Komárno, Šaľa, Galanta, Nové Zámky,

Štúrovo, Levice, Šahy, Rimavská Sobota a Košice. Pochádzali najmä z oblasti Slovenského Krmolá, Békešskej Čaby, Sarvaša a Nyíregyházy. Boli prevažne roľníci.

Riešenie postavenia národnostných menšín na Slovensku záviselo vo veľkej miere od kompetencie slovenských vrcholných politických orgánov. SNR opakovane deklarovala, že stojí na pozíciách jednotnej a nedeliteľnej ČSR, čo fakticky znamenalo, že nerozhodovala ani o veciach týkajúcich sa Slovenska a Slovákov, ani o menšinovej otázke, kde plnila úlohu prevodovej páky pražského parlamentu a vlády.

Prevzatie moci komunistami vo februári 1948 a posilnenie postavenia maďarských komunistov v Komintere spôsobilo, že sa nepodarilo uskutočniť pôvodné riešenie národnostnej otázky na slovenskom juhu. V atmosfére strachu, keď vrcholil boj proti slovenskému buržoáznemu nacionalizmu a zvyškom ľudáctva, keď bola rozohnaná členská základňa Matice slovenskej a roľníci boli nasilu hnaní do družstiev, nastali pre presídlených krušné časy. Dúfajme, že sa už nikdy nezopakujú. Matica veľmi aktívne vstúpila do procesu repatriácie dolnozemskej Slovákov a pokiaľ mohla, významne pomáhala pri ich usádzaní v slovenskej vlasti, pričom sa usilovala, aby nepociťovali odčudzenie, ale lásku svojej otčiny. Aj po roku 1990 bola Matica medzi prvými, čo sa ujala Slovákov a ich práv na slovenskom juhu.

Širokorozchodná trať cez územie Slovenska je veľkou množinou šanci Oponenti sú krátkozrakí, ak nie celkom slepí

Ivan BROŽÍK - Foto: archív

Podnik Ruské železnice už v roku 2007 kalkuloval s pozitívnym ekonomickým efektom predĺženia širokorozchodnej trate (ŠRT) pre viaceré slovenské regióny. Ten však občanom Slovenska pravicová vláda z rokov 2010 – 2012 netlmočila alebo dokonca zatajila. Až teraz sa darí odkryvať jej takmer ekonomickú zločinnosť, minimálne v podobe sabotovania šance nazvanej ŠRT.

Verejnosti sa podhadzovali iba zahmlené informácie o tom, že „natiehnutý široký rozchod cez Slovensko do Rakúska“ je akási neefektívna megalománia z dielne bližšie nedefinovaných „rusofilov“. Nečudo, že tak v súčasnosti celý zámer ŠRT vníma vysoké percento našich občanov. Medzi nimi sú však aj mnohí takí, pre ktorých by uskutočnenie projektu znamenalo vyriešenie základných existenčných problémov.

■ TEPNA S ČÍSLOM 160

Je to málo využitý železničný koridor smerujúci z Čopu na východnej hranici Slovenska, cez Čiernu nad Tisou, priemyselný park Kechnec, Moldavu nad Bodvou, Rožňavu až do Zvolena. Vede priamo cez regióny s najvyššou, napohľad neriešiteľnou nezamestnanosťou na Slovensku. Viac o ňom asi na Slovensku nevieme. Je to však súčasť perspektívneho programu NAIADES a PLATINA, dvoch stratégií Európskej únie o komplexnom európskom programe pre vnútrozemskú a zmiešanú dopravu a plavbu rieka – more. „Šošesťdesiatka“ je tiež súčasťou veľkolepých a reálnych projektov nielen Ukrajiny a Ruska, ale aj Rakúska. A tie sa vôbec neuspokojujú len s natiehnutím širokého rozchodu po slovensko-rakúsku hranicu s predĺžením perspektívne až po Viedeň.

■ INVESTÍCIA PRE VÝCHOD

Ekonomický potenciál širokorozchodnej trate cez územie Slovenska ráta aj s možnosťou vybudovať na tejto päťstokilometrovej trati viaceré logistické prekládkové terminály medzi nadväzujúcimi železničnými traťami s rozchodmi 1520/1435, tiež s vodnou dopravou, a samozrejme s lokálnou (miestnou) dopravou aj s cestnou dopravou. Popri súčasnej možnosti využívania terminálu v Dobrej s prevádzkovou kapacitou 700 kontajnerov za deň a uskladnením 1 730

kontajnerov ide najmä o ich prípravu na ďalšiu prepravu do hospodárskych centier, smerujúcich k Jadranskému moru. Perspektívnu možnosťou je vybudovanie terminálu priamo na rieke Tisa. Stáva sa totiž súčasťou európskej dopravnej siete. Splavnenie Tisy pripravuje Maďarsko a Slovensko disponuje šiestimi kilometrami pobrežia tejto hraničnej rieky. Tisa je sľubná a efektívna pre lodnú dopravu tovarov smerujúcich na Balkán.

■ ŠANCA PRE KOMÁRNO

Vôbec nie z ríše snov je úvaha o vybudovaní prekládkového terminálu pri prechode trate (ŠRT) cez rieku Váh v širšej lokalite Nové Zámky – Komárno, a to najmä pre chemické a petrochemické komodity. Pre súčasnú bratislavskú prekládkovú lokalitu je to zrejme Ústredná nákladná stanica a prístav Bratislava – Pálenisko. Práve Komárno a tamojšie lodenice – nateraz len na projekto- vých dokumentoch ruských inžinierov a zástancov predĺženia ŠRT – môže zohrať kľúčovú úlohu vo výrobe tlačných unifíkovaných riečnych nákladných člnov typu Európa. Tie používajú všetky plavebné spoločnosti, ktoré operujú na Dunaji, Rýne a Mohane. Rozšírenie prístavu v Bratislave a prípadná stavba prekladiska na Tise by však znamenala dopyt aj po no-

vých manipulačných plavidlách. Naše kapacity na ich výrobu sú absolútne nevyužitú.

■ NEZAHADZUJME ŠANCU

V stanovisku, ktoré pripravili členovia Slovenskej dopravnej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied v skupine Strategických dopravných zámerov ešte v auguste roku 2010, sa píše: „Prosíme novú exekutívu SR a ňou koordinovanú hospodárskopriemyselnú a poľnohospodársku sféru nepustiť takúto ponúkanú šancu pre budúcu prosperitu našej krajiny. Takéto strategické projekty celokontinentálneho a tým aj celosvetového dosahu pre 21. storočie sa nepripravujú často, a preto je potrebné šancu využiť aj napriek rôznym iným krátkodobým a lokálnym záujmom.“ Tá šanca nespočíva len v tom, že Slovensko môže získať postavenie európskeho strategického prepravcu. Pre bežných Slovákov je vidna nových pracovných príležitostí, uplatnenie sa na trhu práce, ako aj zaručená dlhodobá perspektíva výrobných náplne fabrik, v ktorých pracujú, to najdôležitejšie. Pre štát je zas moriadne efektívne, ak namiesto sociálnych programov pre nezamestnaných financuje alebo spolufinancuje investície, ktoré priamo pozitívne ovplyvnia už v krátkom čase rast hrubého domáceho produktu.

Jednotná daň je dedičstvo reforiem, ktoré väčšinu populácie pritlačili na dno chudoby Ak majú obhájiť to, čo vykonali, tak habkajú

Jozef HAJSTER - Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Staronový premiér Robert Fico sľúbil voličom istoty. Chce chrániť ľudí s nízkymi a so strednými príjmami. Veď až 75 percent pracujúcich zarába menej, ako je priemerná mzda, ktorá je zhruba 800 eur, pričom až 60 percent ľudí zarába menej ako 500 eur. Priemerný dôchodok vo výške 372 eur je tiež na sociálnom dne Európy. Vlni však vzrástli ceny potravín o šesť percent, tento rok už o viac ako dve percentá a ich rast pokračuje. Tých, čo sa ocitli za prahom chudoby, je čoraz viac.

Zavedenie jednotnej DPH aj na tovary základnej životnej potreby bolo bezohľadným antisociálnym opatrením, lebo preň sa ich ceny výrazne zvýšili. A keďže tvoria v spotrebnom koši sociálne slabších skupín obyvateľstva oveľa vyšší podiel ako u bohatších, znamenalo to pre nich výraznejšie finančné zataženie. Taký veľký daňový tlak na spotrebu sociálne najslabších vrstiev obyvateľstva si nedovolili ani v oveľa bohatších štátoch, kde sú aj chudobní omnoho bohatší ako ľudia s nízkymi a so strednými príjmami na Slovensku.

■ INDE JE LACNEJŠIE

Obyvatelia v pohraničných oblastiach Slovenska vedia, že v susedných štátoch sú ceny potravín aj ďalších tovarov základnej potreby nižšie. Dokonca aj v oveľa bohatšej krajine, akým Rakúsko nepochybne je, DPH na tieto tovary je desať percent a v Česku bude aj po zvýšení „len“ pätnásť percent. U nás je dvadsať percent, čo sa, samozrejme, výrazne prejavuje na cenách. Hoci po zvýšení DPH o jedno percento Radičovej koalíciou „odborníci“ ubezpečovali, že ani to jedno percento sa do cien nepremietne, opak je pravda. Teraz sú tieto „odborníci“ pre istotu ticho, alebo keď sú nútení prehovoriť, tak habkajú. Je kríza, počúvame ako zdôvodnenie zdražovania. Rastú ceny komodít na svetových trhoch, je ďalší argument. Dalším je, že Slovensko je malá a vysoko otvorená ekonomika s vysokým podielom naviazania na trhy v Európe, preto sa k nám problémy v Európe tak výrazne prelievajú.

Ani Robert Fico a jeho druhá vlá-

da však nemajú čarovný prútik, aby jeho šibnutím situáciu razom zmenili. DPH zostane na súčasnej úrovni. Prelomiť chce jednotnú daň pri zdaňovaní príjmov. Progressívne sa majú zvýšiť dane z príjmu fyzických osôb aj firiem, daň z nehnuteľností, luxusu, bankový odvod a možno aj dividendy. Zarábajúcich viac ako 2 750 eur mesačne chce zdaňovať 25 percent, firmy s hrubým ziskom nad 30 miliónov eur sadzbou 22 percent namiesto terajších 20 percent. Treba ešte dodať, že navrhované progressívne zdanenie príjmov zďaleka nedosahuje úroveň vo vyspelých západoeurópskych štátoch.

■ KLIESTE REALITY

Robert Fico sa pritom ocitol v kliešťoch, keď na jednej strane chce zabezpečiť istoty, ktoré pred voľbami sľúbil, na druhej strane však musí podľa fiškálnej zmluvy Európskej únie do konca roku 2013 stlačiť deficit verejných financií pod tri percentá HDP, aby sa Slovensko vyhlo sankciám. Podľa ministra financií Petra Kažimíra treba preto „nájsť“ 1,5 miliardy eur. Zvýšenie daní by malo podľa neho priniesť do štátnej pokladne asi miliardu eur, 500 miliónov chce získať šetrením v oblasti bežných výdavkov štátu a platov štátnych zamestnancov, okrem učiteľov a niektorých ďalších skupín. Nová vláda uvažuje aj o krátko plošne vyplácaných sociálnych dávkach, napríklad detských prídavkov na deti pre bohatých. Dotknutým sa to pochopiteľne nepáči. Argumentujú tým, že predsa aj ich dieťa je rovnaké ako ostatné. Jednotná daň je dedičstvo reforiem počas druhej Dzurin-

dovej vlády. Pravica tento „zázrak“ prezentuje ako čarovný prútik, lebo podľa nich rozhodujúcou mierou prispel k nárastu zahraničných investícií. Potrebné je však vidieť, že pre zahraničné firmy bola základným lákadlom najmä lacná pracovná sila, štedré investičné dotácie a jednotná daň k tomu prispela len tým, že sa výrazne znížili korporátne dane z príjmu. Preto aj z tohto hľadiska nemusíme v žiadnom prípade považovať jednotnú daň za „posvätnú kravu“.

Jednotnú daň majú okrem nás len pobaltské štáty, Rumunsko a Bulharsko, teda najväčší chudáci v Európskej únii. Slovensko je druhou najchudobnejšou krajinou eurozóny. Ani nás, tak ako aj pobaltské štáty alebo Rumunsko a Bulharsko jednotná daň nespasila. Keby to bol taký veľký zázrak, ako ju jej tvorcovia prezentujú, určite by ju boli dávno implementovali aj v oveľa vyspeljších západoeurópskych štátoch.

Zníženie odvodov do druhého piliera dôchodkového sporenia z 9 na 6 percent, ktorým chce vládny kabinet získať do štátneho rozpočtu približne 300 miliónov eur, je ešte len v rovine úvah, ale opozičná SaS už trúbí na poplach. Liberáli ústami niektorých svojich predstaviteľov obviňujú novú vládu, že namiesto istôt sľubovaných pred voľbami pripravujú pre voličov rany istoty a chystajú sa z nich vyžmýkať čo najviac peňazí.

O žmýkaní peňazí

Dôkazom pravdivosti ich tvrdení majú byť niektoré zmýšľané opatrenia kabinetu ako zrušenie rovnej dane, zavedenie dane z dedičstva a z darovania, ale predovšetkým už spomínané zníženie odvodov do druhého dôchodkového piliera.

Bývalý minister práce J. Mihál nazval zvažovanú zmenu odvodov najväčšou krádežou, ktorou príde o svoje úspory asi 1,5 milióna Slovákov. Exminister ako predstaviteľ politickej strany, vyznávajúcej princípy neoliberálneho kapitalizmu, pomerne prekvapujúco zaujal pozíciu zástancu obyčajných ľudí (nemajú nič spoločné s nemenovanou opozičnou politickou parlamentnou stranou – pozn. red.). Plánované zavedenie plošných garancií vkladov podľa Mihála zabráni ich reálnemu zhodnocovaniu, ktoré bude nižšie než inflácia, a 2. pilier prestane plniť funkciu, na ktorú bol zriadený. Na tomto mieste sa žiada dodať, že 2. pilier od svojho vzniku až dodnes funguje, na ktorú bol zriadený, neplní, hoci pán exminister tvrdí opak. Prvotným problémom je totiž jeho nastavenie, na ktoré doplácajú sporitelia (skôr by sme mohli hovoriť o investoroch – pozn. red.) i štát. Ten si na presun prostriedkov do DSS-iek musí požičiavať na medzibankovom trhu s 3,5-percentným úročením. Priemerné ročné výnosy v 2. pilieri úsmev na tvárach sporiteľov rozhodne nevyvolávajú. V roku 2008 sa pohybovali na úrovni 1,7 percenta, o rok neskôr dosiahli 3,9 percenta, v roku 2010 1,9 percenta a vlni 1,4 percenta. Pri zohľadnení minuloročnej 3,9-percentnej inflácie bolo skutočné zhodnotenie vkladov v 2. pilieri na úrovni mínus 2,5 percenta. Vychádzajúc z vyššie uvedených čísel dá sa konštatovať jedine – napriek obavám liberálov nebude prípadné zavedenie garancií žiadnou krádežou, lebo ukradnuté už bolo.

Z podobného súdka sú aj tvrdenia J. Kollára, že Slovensko sa vďaka rovnej dani stalo prístavom viacerých zahraničných investícií. Zahraniční investori milujú Slovensko nie pre rovnú daň, ale pre kvalifikovanú a lacnú pracovnú silu. Podľa Eurostatu je priemerná hodinová cena práce na Slovensku 8,4 eura, kým priemer členských štátov EÚ je 23,1 eura. Ľudia na Slovensku boli okradnutí už neraz. Kým, to už je na iné rozprávanie.

Oto BALOGH

Archívy nie sú zaprášené špajzy, kde sú uložené staré nepotrebné papierové šaláty

Archívne dokumenty sú občianskym preukazom národa

Archivár Mgr. Peter VIGLAŠ spojil celý svoj doterajší profesijný život so štátnym Archívom hlavného mesta SR Bratislavy. V súčasnosti je vo funkcii vedúceho oddelenia archívnych fondov. Keďže bol zapojený do rozličných pracovných skupín, ktorých cieľom bola modernizácia archívnych systémov, v archívnych reáliách sa dokonale vyzná. Požiadali sme ho, aby nám ich priblížil. Mnohí laici totiž – bohužiaľ medzi nimi aj tí, ktorí sa podieľajú na nepriamych podporných činnostiach fungovania archívov, vrátane ministerských pracovníkov – majú o archívoch veľmi skreslenú predstavu. Ba počuli sme od nich aj takúto reakciu: No čo, ide o takú špajzu, kde sú ako šaláty uložené staré nepotrebné papierové šaláty...

Zhovárал sa Ivan HUDEC - Foto: archív

• Mnohí ľudia majú o archívoch, ich postavení v spoločnosti a činnosti naozaj bizarné predstavy. V dnešnej rýchlej, informáciami kypiacej dobe sa výraz archív terminologicky obohatil, ale i sprofanoval a „uhol sa“ od svojho pôvodného významu. Na jednej strane fenomén informatizácie zaviedol termín archív pre digitálne kópie originálnych archívnych a iných dokumentov, uložených v dátových úložiskách, a na internete sa ujal aj pre typ webovej lokality či súbor starých vydaní príspevkov, blogov... Na strane druhej sa archív stal skladiskom pre bežný život už nepotrebných, teda „starých“ dokumentov, mnohokrát uložených v pivničných a iných nevhodných priestoroch, kde zapadajú prachom. Takto vytváraný obraz o archívoch je bohužiaľ v mnohom pravdivý, aspoň čo sa týka priestorov, kde sú tie materiály uložené. Ako by ste vy stručne predstavili archívy?

Súčasná verejná archíva Slovenska sú odborné pracoviská, ktoré preberajú, spracovávajú, sprístupňujú a umožňujú využívať archívne dokumenty, ktoré vznikli úradnou činnosťou orgánov verejnej moci a správy a ďalších právnických a fyzických osôb. Opatrujú archívne dokumenty v časovom rozpätí desiatich storočí a v rozsahu približne 160 000 bm (bežných metrov). Pracujú v nich vysokoškolsky vzdelaní odborníci, ktorí získali vzdelanie štúdiom archivnictva na univerzitách. Problematiku archívov normotvorne vykrýva zákon o archívoch a registratúrach č. 395/2002 Z. z. a jeho neskoršie zmeny. Treba zdôrazniť, že archívne dokumenty uložené v systéme štátnych archívov tvoria nosnú os písomného dedičstva k dejinám Slovenska a Slovákov.

• Predpokladám, že máte vedomosti o postavení a o nepredstieranom význame archívov v okolitých krajinách.

Ako záujmový bádateľ som na vlastnej koži pocítil bádateľský komfort takmer v polovici archívov v Čechách a na Morave, v Budapešti, vo Viedni, v Poľsku a v Chorvátsku. Napriek úžasnej ústretovosti a ochote radových pracovníkov našich archívov veru riadne zaostávame – v priestoroch bádateľní i pridružených odpočinkových priestoroch, šatni, ale najmä v technickom vybavení pre užívateľov archívov. Situácia v našich archívoch odzrkadľuje hlboký nezáujem údajne kompetentných riadiacich pracovníkov, osobitne tých, ktorí majú v agende ich ekonomické zabezpečenie...

Širokej odbornej verejnosti, ktorá svoj výskum realizuje v bádateľniach archívov, je tento problém známy. Poznajú ho občania, ktorí v archívoch hľadajú stratené väzby na svojich predkov, rozhodnutia bývalých úradov, ktoré ich obrali o majetky, hľadajú plány domov, vysvedčenia a iné dokumenty. Dokonca ho poznajú aj predstavitelia orgánov a inštitúcií, pre ktorých sú štátne archívy v pozícii správneho orgánu. Nepoznajú ho, skôr by som povedal, že pred ním zatvárajú oči, ktorí majú v moci túto situáciu zlepšiť. Stačilo by pritom, keby sa išli pozrieť do archívov okolitých štátov, aby poznali veľkosť toho úpadku, v ktorom sa nachádzame.

• Pritom vláda SR už v roku 2003 schválila koncepciu rozvoja štátnych archívov s výhľadom do roku 2015 na vytvorenie takých priestorových, prevádzkových, technických a personálnych podmienok, aké im ukladá zákon.

Dnes vieme, že toto systémové opatrenie sa nepodarí naplniť, lebo alfou a omegou biedy archívov je trvalý nedostatok financií. Áno, je kríza, mnohé plánované projekty sa zastavili alebo vôbec nere realizovali. Z pohľadu archivára to však vyzera, ako keby tu kríza bola stále. V kategórii kapitálových prostriedkov ministerstva vnútra sa výdavky na archívy v posledných rokoch znížili vari o 90 percent. Od čias vládného nariadenia z roku 1954, keď si vzal štát do rúk osud archívov, do roku 1989 získalo len málo z nich vlastnú účelovú budovu. Po roku 1990 nastalo obdobie prerozdelenia dovtedy štátneho majetku na samosprávny a štátny a na jeho navracanie pôvodným súkromným vlastníkom. Učinilo sa zadosť spravodlivosti, no archívy zostali trčať ako výkričníky nedoriešených vzťahov. Mnohé museli opustiť priestory, ktoré užívali desiatky, ba až stovky rokov, ďalšie bolo treba po haváriách schátraných budov sanovať a pod. Preto viaceré dnes žijoria v cudzích alebo v nevhodných priestoroch. A náhradné riešenia, ako sú nevhodné budovy v prenájme či energetická náročnosť ich prevádzky, pýtajú vždy viac financií ako účelové priestory. Snáď najmarkantnejšie sa tieto negatívna dotkli práve Archívu hlavného mesta SR Bratislavy.

• Tipujem, že drvivá väčšina riadiacich pracovníkov MV SR dobre vie, že toto ministerstvo je najmä ministerstvom polície, ba ešte aj hasičov, azda tak trochu aj verejnej správy, ale o tom, že je aj ministerstvom štátnych archívov, zrejme ani netuší. A pritom spravuje jeden z najvýznamnejších pokladov nášho národného kultúrneho dedičstva. Nepreháňam, keď tvrdím, že podstatná zložka národného písomníctva je uložená v našich štátnych archívoch. O čom všetkom tie archívne poklady sú? Najmä tie listinné...

Téza, že MV SR je najmä ministerstvom polície, je aj mojim presvedčením. Ešte sa nestalo, aby minister vnútra zvolal tlačovku pre havarijnú situáciu v archívoch. Ale keď zakopne nejaký policajt..., škoda reči. Zamestnanci ministerstva konajú svoju prácu, nepozerajú vpravo-vľavo. Preto ma neprekvapuje ich neinformovanosť či nevedomosť. Z ekonomického pohľadu sú archívy len nákladovým strediskom, cez ktoré im „tečú“ prídelené peniaze na bežnú prevádzkovú činnosť. A z pohľadu organizačného sú zasa len zariadeniami bez právnej subjektivity. Čiže bez podpisu vyšších štátnych úradníkov archívy nemôžu zloha nič. Dokonca aj na internete sú skryté na stránke ministerstva kdesi na tretej podúrovni...

Ak už hovoríme o financiách, hodnota archívnych dokumentov uložených v systéme štátnych archívov sa v nich nevyčísľuje. Sú nescudziteľné. Ich cena tkvie v ich jedinečnosti. Tá spočíva v období vzniku, v spôsobe vyhotovenia, vo význame pôvodu a hlavne v hodnotovosti informácií, ktoré nesú. Len pre ilustráciu – sumy, na ktoré

sú poisťované archívne dokumenty zapožičané na zahraničné výstavy, dosahujú státisíce eur. Trebárs omšový misál z 15. storočia na 750 000 eur, erbová listina z 15. storočia na 150 000 eur, jedno iluminované fólio zo stredovekého antifonára na 10 000 eur a podobne. Takýmto odvedeným spôsobom si vieme overiť ich spoločenskú hodnotu. So vzácnymi dokumentmi určenými za výstavne exponáty sa potom narába skutočne v rukavičkách. Nehovoriac o špeciálnych kontajneroch, sprievode pri prevoze do cudzích alebo o prísnych podmienkach, pri ktorých môžu byť vystavované. No hotový poklad! Zvyknem vravievať, že archívne dokumenty sú občianskym preukazom národa. Ním sa preukazujeme pred cudzinou, že sme a boli sme tu už pred stáročiami. Keďže sme národom, ktorý získal svoju štátnosť veľmi neskoro a za zložitých okolností, treba si archívne dedičstvo chrániť a v dobe informačných technológií aj prezentovať viac než doteraz.

• Máte krásnu, aj keď menej známu a menej populárnu profesiu. Historik archivár je strážca najcennejšieho pokladu kultúrneho dedičstva nášho národa – veď napísané ostáva, dokazuje a potvrdzuje. V posledných rokoch iste registrujete výrazne zvýšený záujem o rodovú históriu. Už školáci (čo slúži na veľkú česť nášho školstva) zhotovujú jednoduché dvoj-, trojgeneračné rodokmene, ale zvýšil sa aj záujem o štúdium archívnych materiálov súvisiacich s tým-ktorým konkrétnym rodom, v centre pozornosti sú najmä matriky – osobitne Zbierka cirkevných matrik...

Profesionálnych archivárov je na Slovensku ako šafranu. Majú sa preto čo obracať, aby popri iných odborných činnostiach zvládali aj zvýšený nápor na bádateľne archívov. Trend genealogického bádania nabral za ostatné roky neuveriteľné obrátky. Súvisí to najmä s uvoľnením pomerov po roku 1989. Matriky v štátnych archívoch sa stali snáď najviac využívaným archívny dokumentom doby. Kým v predchádzajúcich deceniách prevládali žiadatelia o genealogické údaje zo zahraničia, najmä z USA, Nemecka, Izraela, Rakúska, tak v súčasnosti uspokojujeme záujmy najmä domácich žiadateľov. Vyhotovujeme im kópie a výpisy pre úradnú i neúradnú potrebu, spracovávame rešerše a nako-

nec predkladáme na štúdium i samotné matriky. Podieľame sa aj na vyhľadávaní a overovaní základných genealogických údajov významných osobností Slovenska pre Národný biografický ústav Slovenskej národnej knižnice v súvislosti s vydávaním Biografického lexikónu Slovenska.

Záujem verejnosti o matriky však nezostal bez následkov. Časť a neodborné zaobchádzanie sa popri ďalších negatívnych faktoroch prejavilo na ich fyzickom stave. Tento fakt samozrejme neušiel pozornosti ministerstva vnútra, ktoré pri nedostatku financií a pre zlepšenie situácie prijalo ponuku Genealogickej spoločnosti z Utahu v USA a nechalo nasnímať na mikrofilmy všetky cirkevné matriky. Čiže od istého času sa dali matriky študovať iba na čítačkách mikrofilmov. A tu vznikol ďalší problém. Keby chceli bádatelia študovať hoc aj desať matrik, čo by pri fyzických knihách nebol problém, nedostatok čítacích strojov spôsobil, že čakacia lehota na jeden-dva stroje sa pri množstve bádateľov predĺžila aj na niekoľko týždňov. Špecifická situácia je napríklad v Archíve hlavného mesta SR Bratislavy, kde nemáme nijaký čítací prístroj na mikrofilmy, a preto chtiac-nechtiac musíme bádateľom predkladať originály matrik. Všetko je samozrejme „honorované“ sumou 1,50 eura za každú predloženú matriku podľa vyhlášky o správnych poplatkoch. Naše požiadavky o dodanie čítacieho prístroja zatiaľ zostávajú bez odzvy. Podaril sa však dosiahnuť ďalší krok, a to naskenovanie záznamov z mikrofilmov, aby mohli byť sprístupnené na internete. No kedy to bude, nevieme, lebo ministerstvo vnútra zrejme pre tieto dokumenty nemá na serveroch či veľkokapacitných úložiskách dát dostatočnú kapacitu. Mormónska cirkev časť týchto skenov matrik verejnosti na svojej webovej stránke už sprístupnila, čo nechávam bez komentára.

• Ak porovnáme situáciu našich archívov so situáciou v susedných štátoch: môžeme sa nádejať, že zaradenie tohto odvetvia štátnej starostlivosti o národné písomníctvo, napríklad priamo pod správu Úradu vlády, zlepší nielen jeho pozíciu, ale najmä financovanie a všestranné kvalitatívne zlepšenie odborných činností? Môže sa stať z Popolušky opät' princezná?

Nemôžeme sa porovnávať

s archívnymi veľmocami, ako sú Francúzsko, Veľká Británia či Nemecko, v ktorých stáročná inštitucionálna starostlivosť o archívne dokumenty je taká prirodzená, že sa o ich ochrane ani nedebatuje. Do prijatia zákona o archívoch a registratúrach v roku 2002 sme sa zamýšľali nad modelom, ktorý by najviac reflektoval stav a perspektívy slovenských archívov. Oboznamovali sme sa s organizáciou archivnictva v mnohých európskych štátoch. Musíme si tiež priznať, že bežný archivár svojho času mohol do tvorby zákona vstupovať len veľmi okrajovo prostredníctvom Spoločnosti slovenských archivárov. Nakoniec sa podarilo prijať vcelku moderný otvorený archívny zákon. Čo sa však nepodarilo a dodnes nedarí zlepšiť, je stav archívnych budov, uloženie archívnych dokumentov, technické vybavenie pracovísk či samotné pracovné podmienky. V mnohom sú odlišné od lítery, ktorú tento zákon káže. Zakotvenie organizácie archivnictva v rezorte vnútra sme v danom období považovali za akýsi stabilizačný prvok rodiacej sa štátno-samosprávnej štruktúry orgánov verejnej správy. Očakávali sme rozvoj, ale nedočkali sme sa. Moje osobné sklamanie vyvrcholilo nenaplnenými sľubmi rezortu o novej budove Archívu hlavného mesta SR Bratislavy. Podľa uznesenia vlády SR č. 559 z roku 2006 už mala tri roky stať. Dnes sa prepadáva do stále väčšieho a väčšieho provizória. Pred dvadsiatimi rokmi sme sa zaoberali aj myšlienkou zaradenia štátnych archívov ako špeciálneho medzirezortného telesa do organizačnej štruktúry Úradu vlády SR, prípadne Národnej rady SR. Dnes si rovnako dobre viem predstaviť ich fungovanie v rezorte kultúry. Na jednej strane by plnili prenesenú funkciu orgánu verejnej správy a na strane druhej by vyplňali hiat medzi pamäťovými inštitúciami. Svojím vkladom archívneho dedičstva by boli rovnocennými partnermi múzeí, galérií a knižníc. A zrejme by boli na viditeľnejšom mieste ako dnes, keď sú v pozícii trpeného elementu. Ukotvenie archívov pri rezorte vnútra má u nás už tradíciu, a preto bude vecou širokej odbornej diskusie, kam v budúcnosti archívy zaradiť, ako ich riadiť a najmä, ako ich financovať. Ak sa podarí túto poslednú tajničku vyriešiť, nebudem mať obavy o budúcnosť písomného dedičstva uloženého vo verejných archívoch Slovenskej republiky.

Nepokračujme v nedôstojnej tradícii búrania a premiestňovania pamätníkov Sochy majú byť tam, kde sú

Anton HYKISCH - Foto: Maroš M. BANČEJ

Ako spisovateľ – medzi iným aj autor historického románu *Milujte kráľovnú o Márii Terézii a o dobe osvietenstva u nás a v Európe – chcem sa vyjadriť k sporom o osude sôch Márie Terézie a Ľudovíta Štúra. Povieť to krátko a jasne: sochy majú byť tam, kde sú. Presnejšie. Súsošie Ľudovíta Štúra v Bratislave má ostať tam, kde je, teda na Námestí Ľudovíta Štúra! A Mária Terézia, kráľovná uhorská a česká – a teda aj naša – by si zaslúžila v Bratislave novú sochu slovenského umelca. Je niekoľko možností, kam ju umiestniť. Všetky ostatné riešenia by len pokračovali v nedôstojnej tradícii búrania a premiestňovania sôch a pamätníkov.*

Sochy a pamätníky sú výrazom dejinných udalostí. Sú však aj rukojemníkmi dejín. Vznikajú pri dejinných zvrtoch a tiež zanikajú pri nich. Sochy, hocijako nevinné, stávajú sa obeťami revolúcií rovnako ako ľudia.

■ REVOLUČNÉ NÁLADY

Je nepochybné, že rozdrúženie súsošia Márie Terézie od Jánoša Fadrusa 26. októbra 1921 nebolo kultúrnym činom. Pokiaľ viem, ničiteľia boli prevažne českí legionári. (Na anglickej stránke maďarského hesla vo Wikipédii sú ničiteľia označení ako „slovenskí extrémisti“.) Búranie sôch bolo výrazom revolučnej vlny. Po zániku rakúsko-uhorskej monarchie, ktorá nebola (mierne povedané) priateľsky naklonená nerakúskym a nemaďarským národom a národnostiam, vznikali pochopiteľné emócie. Deštrukcia v Bratislave po páde monarchie však nebola ojedinelá. Tretieho novembra 1918 – v nedeľu po vyhlásení samostatnej ČSR – dav českých „extrémistov“ (zo Žižkova?) zrušil a zničil 350-ročný barokový Mariánsky stĺp na Staromestskom námestí v Prahe. Dodnes je to boľavá rana nielen pre katolícku cirkev v Čechách a na Morave. Mariánsky symbol z roku 1652 pripomínal vďaka českého národa za oslobodenie od švédskych nadvlád. Tento symbol bol zničený a na námestí ostalo len súsošie „heretika“ majstra Jana Husa (vztyčený počas vojny 6. júla 1915 na päťstoročné výročie upálenia kazateľa). Dnes sa v Prahe skupina aktivistov tiež usiluje o obnovu Mariánskeho stĺpa. Nikto však nepožaduje odstránenie či premiestnenie sochy majstra Husa.

Revolúcia je revolúcia. Československá republika na mieste zbúraných panovníčiek v Bratislave postavila ako symbol novej štátnosti letca Štefánika s pylónom v pozadí. Na dvadsať rokov. Potom prišiel führer a poznamenal, že z nemeckého Engerau (Petržalky) neznesie pohľad na „českú mačku“. A tak vládca vtedajšej Slovenskej republiky dali odbúrať pylón so symbolom znaku česko-slovenského štátu. Štefánik však ostal na mieste.

■ REŤAZENIE BÚRANIA

Keď raz spustíte búranie, vlna vás nesie ďalej. Nová červená revolúcia neziesla pohľad na francúzskeho agenta a špióna. Tak Štefánika rozdrúžali a rozkrájali za noci. (Akí „extrémisti“?) Pýtam sa: Máme dnes pokračovať v búraní a premiestňovaní?

Je to neslávna história. Mali by sme tú nešťastnú reťaz pretrhnúť.

Štúrovci by mali ostať tam, kde sú. Medzitým totiž slovenský národ dospel. Má svoj štát, tentoraz neodškriepiteľne demokratickú Slovenskú republiku. A Bratislava (bývalý Pressburg, Pozsony) je hlavným mestom tejto republiky – nie monarchie. Niet korunovácií (okrem turistických replík), niet korunovačného pahorku. Je Námestie Ľudovíta Štúra. Také sú dejiny 20. a 21. storočia. Neprekáža mi, že Štúrovo súsošie vzniklo za socializmu. Skôr naopak. Je to dôkaz nezlomnosti národného povedomia. Práve za minulého režimu museli zviest veľký zápas slovenskí historici, literárni veci, spisovatelia a publicisti s importovanou oficiálnou mienkou

marxizmu, že národné hnutia slovenských národov boli „reakčné“. Podľa Marxa a Engelsa báb Jelačič, Štúr a ďalší boli „kontrarevolucionári“, ktorí sa obrátili proti statočnému revolucionárovi Kossuthovi. Zápas o štúrovcov bol zápasom o identitu slovenského národa, o slovenčinu, o vlastnú kultúru. A odohral sa za neľahkých čias komunistického režimu.

■ POHLA EURÓPOU

Lenže čo s Máriou Teréziou? Treba si zodpovedať dve otázky. Má mať sochu v Bratislave? A ak má mať sochu – prečo to má byť replika sochy Jánoša Fadrusa? Moja odpoveď na prvú otázku je jednoznačná, rozhodne – áno. Mária Terézia by mala mať sochu v meste, kde bola korunovaná, ktoré obľubovala a o ktoré sa významne zaslúžila. V diskusii okolo sôch niektoré názory o Márii Terézii prezrád-

zajú hrubú neznalosť dejín. Pôsobenie tejto panovníčky som obrátil ešte v neľahkých časoch minulého režimu rozsiahlym historickým románom *Milujte kráľovnú*. Ako motto 1. vydania v roku 1984 som uviedol citát z Jozefa Miloslava Hurbana, kde o dnešnými „hejslovákmi“ zavrhovanej panovníčke píše: „Mária Terézia a Jozef II. sú ochranní anjeli, ktorí sa nad bránou novších a nad rozvalinami starých hrozných vekov v ligotnom lesku nebeskej slávy zjavili, Pod ich panovaním sa sloboda ducha a svedomia rozvíjať počala...“ (J. M. Hurban, *Slovensko a jeho život literárny*, 1847).

Je naozaj nemožné vymenovať všetky pozitíva štyridsaťročnej vlády Márie Terézie. Osvietená panovníčka umožnila nevídanú kariéru slovenského učenca Adama Františka Kollára, neskoršieho riaditeľa Cisárskej dvorskej knižnice vo Viedni, radcu cisárovnej, ktorému nakoniec udelila šľachtický titul. Za vlády Márie Terézie zažiarili slovenskí vzdelanci ako Matej Bel, bratia Hellovci, kartograf Mikoviny atď. Návrat Špiša z poľského zálohu do našich historických hraníc, zriadenie troch nových biskupstiev na Slovensku, založenie Banskej akadémie v Banskej Štiavnici, prvej vysokej školy banskej na svete, tereziánsky kataster, urbárska reforma, zrušenie mučenia, nový trestný poriadok, povinné základné vzdelanie, dve univerzity (Trnava, Košice) a stovky ďalších reforiem... Nestačí? Mária Terézia pohla osudmi strednej Európy, a teda aj Slovenska. O tom niet pochybností. Sochu si v dnešnej Bratislave zaslúži. Nie náhodou sa o tom rozvinula diskusia práve v čase 270. výročia jej korunovácie.

■ ROZHODNÉ – NIE!

Druhá otázka je závažnejšia: Má to byť replika Fadruszovej sochy? S plnou zodpovednosťou odpovedám: Rozhodne nie! Fadruszovo súsošie totiž deklaruje idey, s ktorými sa Slovensko nijako nemôže stotožniť. Navyš je v protiklade s historickou pravdou. Jánoš Fadrusz (píšem jeho meno podľa jeho priznania sa k maďarskej národnosti) bol významným maďarským sochárom. Narodil sa v Prešporku 2. septem-

bra 1858 a zomrel v Budapešti 26. októbra 1903. Vojenskú službu vykonával v Prahe, inšpiroval ho aj Myslbek, začínať ako umelecký kováč, študoval vo Viedni u Viktora Tilgnera, drevorezbárstvu sa vyučil v slovenskom Uhrovci. Životnú šancu dostal v roku 1892, keď na objednávku prešporského mestského zastupiteľstva začal tvoriť jazdeckú sochu Márie Terézie venovanú výročiu milénia. Po štyroch rokoch práce súsošie dokončil. Na slávnostnom odhalení súsošia 16. mája 1897 sa zúčastnil cisár a kráľ František Jozef II., následník trónu František Ferdinand, veľkokňažná Štefánia a veľkoknieža Fridrich.

Súsošie cisárovnej zobrazuje mladú panovníčku po korunovácii 1741. Na prednej strane pomníka bol nápis VITAM ET SANGUINEM – Krv a život. Pripomína legendárnu scénu, keď mladá Mária Terézia požiadala o vojenskú pomoc uhorskú šľachtu v boji

pozoruhodná postava. Jeho otec Ján (Johann) Fadrus prišiel do vtedajšieho Prešporka z Moravy. V Prešporku sa oženil s dcérou vincúra Teréziou Ebingerovou. Podľa mena Nemkou. Z tohto manželstva Moravana (nemeckého, českého pôvodu?) a nemeckej Prešpuráčky sa narodil syn Ján. (Sám sa píše dôsledne ako János.) Maďarský vedec Dr. Béla Lázár, autor monografie Fadrusz János élete és művésze (Atheneum, Budapest, 1923), ešte v roku 1913 uverejnil v časopise *Művészet* úryvok z Fadruszovho význania z októbra 1901, dva roky pred socháromovou smrťou.

„Som prešpurský Nemeec, ale Maďar. Oduševneným vlastencom som sa stal medzi Rakúšanmi vo Viedni. Je to prirodzený vývoj! Národné povedomie sa zakladá na kultúre. Nie je otázkou jazyka, i keď reč je silné puto. Vo Viedni ma privítalo povedomie národnej minulosti a filozofia historizmu...“ Fadrusz vysvetľuje, že pôvodne uznával idey rovnosti francúzskej revolúcie. Keď však videl, že vo Viedni panuje vedomie rakúskej národnej jednoty, prebudil sa. Pokračuje: „Moju politickú jednotu – vďaka rodnému mestu – predstavoval maďarský národný štát a hrdinovia, čo mu slúžili. Tak som sa zrazu dostal do protirečenia s navonok totožným politickým a filozofickým presvedčením, s celou atmosférou Viedne. Začal som ešte viac ľuďmi prešporského človeka, ktorý – hoci rozprával po nemecky – na základe podvedomého cítenia považoval sa za Maďara. Právom. Pochopil som jeho pocity.“ (Művészet, 12. ročník, 1913, č. 2, str. 51 a ďalšie) Fadrusz sa tu odhaľuje ako produkt účinnej maďarizácie. Prešpurský Nemeec, pôvodom z Moravy, ako presvedčený Maďar. A taká je jeho sochárska tvorba. Menovite súsošie, ktoré chcú niektorí revitalizovať. Tvár jedného z obdivných uhorských husárov, čo drží uhorský erb, je tvárou Jánoša Fadrusa. Tak hovoria maďarské encyklopédie. Čo k tomu dodať?

■ POMNÍK REFORMÁTORKE

Ak právom uznávame úlohu štúrovcov pri formovaní moderného slovenského národa a zároveň chceme vzdať úctu aj rakúskej arcikňažnej, korunovanej za uhorskú a českú – teda aj našu kráľovnú, mali by štúrovci ostať na mieste, kde stoja. Kráľovná Mária Terézia by mala mať novú sochu. Dieľo umelca, ktorý zobrazí panovníčku nie ako bojovníčku, ale reformátorku. Panovníčku, čo sa do vedomia ľudí, aj obyvateľov dnešného Slovenska, zapísala povestou láskavej matky, budovateľky, nositeľky kresťanských hodnôt i v politickom živote. Reformátorku pri zachovaní základných hodnôt. To nie je odkaz na zahodenie. Myslím si, že minister kultúry Slovenskej republiky, mestské zastupiteľstvo hlavného mesta Bratislavy a štedrý developeri (čo Bratislavu zahrnujú výškovými stavbami), by sa mohli spojiť a vypísať umeleckú súťaž na sochu Márie Terézie, reformátorky. Citlivej ženy, čo nás začala viesť do modernej Európy pri zachovaní etických hodnôt.

ooo

Na Bratislavskom hrade sa II. poschodie zariaďuje v štýle cisárovnej a bude slúžiť prezidentovi SR ako reprezentačné priestory. Mohla by tam byť aj štylizovaná komnata Adama Františka Kollára. Nemala by tam chýbať ani dobová rekonštrukcia izbičky, neskoršieho generálneho seminára, kde študoval aj mladý Anton Bernolák, predchodca spisovnej slovenčiny, bez ktorej by nebolo štúrovcov. Dejiny národa sú totiž štafetou osobností a generácií. Sochy a pamätníky značkujú zložitú a kľukatú cestu tejto štafety k dnešku. Bez nezmyselného búrania a premiestňovania. Sochy a pamätníky majú ostať tam, kde sú. Tam, kde ich zabetonoval nielen čas, ale aj súhlasné vedomie súčasníkov...

Zvieratká a mladí autori

V ostatnom čase je čoraz populárnejší výrok, že ako sa ľudia správajú k nemým tváram, tak sa dá definovať aj daná spoločnosť. Proti tomu výroku nemožno nič namietť ani z etického hľadiska, tobôž nie morálneho. Ostatne, pomerne široký front ekologických aktivistov, dobrovoľníkov a najmä pracovníkov tretieho sektora robí na ochranu prírody, a teda aj „nemých tvárí“, kusisko každodennej záslužnej práce.

Viem o dobrovoľníckach a dobrovoľníkoch, ktorí sa bez nároku na odmenu vo svojom voľnom čase starajú o pouličné mačky. Také očkovaní, nehovoriac o profylaxii vo forme sterilizácie, sú v dnešných časoch pomerne vysokou položkou a aj napriek tomu sa dotýční usilujú, aby Micky a Murkovia, keď už ich postihlo to, že sú na ulici, mohli svoj mačací život prežiť aspoň trochu dôstojne. Bez chorôb, bez vyhľadovania až na smrť a úplne najlepšie u nejakej dobrej duše, ktorá sa o nich postará.

Koncom minulého roka som sa stretol s básnikom, ktorý je členom jedného z najstarších literárnych klubov na Slovensku. Zámerne nebudem menovať dotyčné mestečko. Len tak medzi rečou spomenul, že vydávajú každý rok zborník prác členov klubu a ako vždy poskladali sa naň sami a voľačo prispeli aj ich fanúšikovia. Dotácia, o ktorú sa odvážili žiadať na ministerstve kultúry, bola v sume dvoch lepších večerí v nie príliš nôbl bratislavskom podniku, a aj tak ju nedostali. Keby som bol konkrétny, tak z jednej priemernej odmeny, ktorú dala expremiérka svojim poradcom, by dotyční mladí autori mohli vydávať svoj zborník básní a próz, trebárs aj doplnený o ilustrácie, najbližších päť rokov. Každému z nás je jasné: Doba je zlá, je kríza, musíme sa uskromniť. Vychádza mi z toho, že aj začínajúci autori sú pomaly v pásme pouličných mačiek. Akurát že dobrovoľníci a pracovníci tretieho sektora sa nemusia starať o ich očkovanie a nedajbože o ich sterilizáciu. Ak sa vám zdá tento stĺpček účelovo pritiažený za vlasy, máte pravdu. Každý autor je najmä individualita. Ak sa hlavne v začiatkoch svojej tvorby združí s podobne „postihnutými“ jedincami či už v rámci okresnej knižnice, či osvetového strediska, je to najmä preto, že si potrebuje overiť, nakoľko je správna jeho umelecká cesta a najmä zdieľať párkrát do mesiaca spoločný vzduch s tvorivými ľuďmi. Až nájde svoju umeleckú cestu, zvyčajne sa osamostatní. Dovtedy však je vizitkou spoločnosti, či mu podá pomocnú ruku ako tvorivému jedincovi alebo ako mačke.

Maroš M. BANČEJ
Foto: autor

Blíži sa 1 150. výročie príchodu svätých Cyrila a Metoda a na oslavy jubilea zabúdame

Necháme si ukradnúť cyrilo-metodskú tradíciu?

Eva ZELENAYOVÁ

Ústava Slovenskej republiky sa v preambule odvoláva na cyrilo-metodské duchovné dedičstvo a historický odkaz Veľkej Moravy. Na budúci rok uplynie 1 150 rokov od udalosti, ktorá natrvalo zostala v duši Slovákov, aj keď v priebehu vekov nebolo jednoduché hlásiť sa k odkazu sv. Cyrila a Metoda. Ešte pred dvadsiatimi rokmi proti prijatiu ústavy hlasovala politická strana s kresťanstvom v názve.

Misia sv. Cyrila a Metoda k našim predkom mala z duchovného a kultúrneho hľadiska nesmierny význam a dosah až do dnešných dní. Svätí Cyril a Metod boli vyhlásení za patrónov Európy a pomaly sa k nim hlási takmer každý okolitý i vzdialenejší národ hlasnejšie ako my Slováci. Máme takmer dvadsať rokov svoj vlastný štát, nemali by sme sa konečne prihlásiť k svojej histórii, ktorú nám až dosiaľ upierali hegemoni? Či už to bolo počas monarchie alebo oboch česko-slovenských republík. Prvý a veľmi dôležitý krok k vlastnej identite v novodobej histórii Slovákov urobili práve autori slovenskej ústavy. Ako sme na tom dnes?

■ V RÍME BEZ SLOVÁKOV

Z dostupných zdrojov vyplýva, že hlavné oslavy 1 150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu organizuje Česká republika. Na stránke Tlačovej kancelárie Konferencie biskupov Slovenska (TK KBS) je článok pod názvom Otvorenie Roku svätých Cyrila a Metoda v Ríme. V ňom sa uvádza: „Pražský arcibiskup kardinál Dominik Duka, predseda Českej biskupskej konferencie, a Jan Graubner, olooucký arcibiskup a predseda Národnej komisie k príprave cyrilo-metodského jubilea, spoločne otvorili 25. mája v Ríme Jubilejný rok sv. Cyrila a Metoda. Slávnosť bude prebiehať 25. – 26. mája 2012 predovšetkým v Bazilike Santa Maria Maggiore, kde došlo k potvrdeniu a schváleniu slovenskej liturgie bratov Cyrila a Metoda, a tiež v Chráme sv. Klimenta, kde je sv. Cyril pochovaný. Súčasťou mimoriadneho programu bude i slávnostná bohoslužba, koncert Filharmónie Bohuslava Martinu spoločne so súborom Hradišťan Jiřího Pavlicu, ktorý sa uskutočnil tiež v Bazilike Santa Maria Maggiore. V programe je i návšteva hrobu kardinála Berana a audiencia u Benedikta XVI. Cyrilo-metodský jubilejný rok, slávnostne otvorený v máji v Ríme, vyvrcholí v budúcom roku 2013 pri 1 150. výročí príchodu svätých bratov na Velehrade. Na projekte sa podieľa Zlínsky kraj, ktorého zástupcovia sa spolu s vládnymi predstaviteľmi zúčastnia na slávnostnom otvorení Roku sv. Cyrila a Metoda v Ríme.“

V článku niet nijakej zmienky o tom, že by malo ísť o spoločné oslavy so Slovenskou republikou, ktorej sa jubileum bezprostredne dotýka. Na stránke TK KBS je množstvo ďalších článkov týkajúcich sa jubilea, no všetky informujú o tom, ako sa na rok 2013 pripravujú v Českej republike. Napríklad rozsiahly príspevok oboznamuje čitateľov, ako úspešne pokračujú stavebné úpravy na Velehrade. Začína sa vetou: „Je to už viac než dva roky, keď český minister kultúry Václav Riendlbauch slávnostne otvoril projekt Velehrad – centrum kultúrneho

dialógu západnej a východnej Európy.“

■ KONKRÉTNOSTI NIET

A čo my, Slováci? Čo urobila vláda, Bratislavský samosprávny kraj, cirkev? Takmer každá zmienka o 1 150. výročí príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie sa končí konštatovaním prísluhu veľkolepých osláv. No nikde nič konkrétne. Plénum Konferencie biskupov Slovenska zaslalo v roku 2010 Svätému Otcovi oficiálny pozývaci list. Dosiaľ bez odzvy. Rátalo sa s tým, že sa Sv. Otec zúčastní na oslavách už tohto roku, pričom mal navštíviť Bratislavu, Nitru, Žilinu a Prešov. Svätého Otca pozval aj prezident republiky Ivan Gašparovič a bývalý podpredseda vlády Dušan Čaplovič. Český kardinál Duka však na spoločnom zasadnutí Stálych rád Konferencie biskupov Slovenska a Českej biskupskej konferencie 23. februára návštevu pápeža na Slovensku nepotvrdil. (Všimnime si, ako sa na Slovensku dištancujeme sami od seba. Nielenže nemáme Slovenskú národnú radu, ale Národnú radu Slovenskej republiky, nemáme ani Slovenskú biskupskú konferenciu, ale Konferenciu biskupov Slovenska!)

Na stránke TK KBS sa dá dočítať, že Ministerstvo kultúry SR podporí projekty k výročiu príchodu Cyrila a Metoda. Je však pozoruhodné, že až 28. februára tohto roku (!) ministerstvo pod vedením Daniela Krajcera zverejnilo kritériá na získanie dotácií súvisiacich s 1 150. výročím. Celková suma je jeden milión eur na dva dotačné programy – Umenie a Nehmotné kultúrne dedičstvo. Program Umenie má byť „zameraný na podporu nekomerčnej umeleckej tvorby a aktivít s tematickým zameraním na život a dielo vierozvestov Cyrila a Metoda počas ich pôsobenia na území Veľkomoravskej ríše“. Program Nehmotné kultúrne dedičstvo „je zameraný na podporu medzinárodných, celoslovenských a krajských festivalov, prehliadok a súťaží, edukačných aktivít zameraných na vzdelávanie detí, mládeže a dospelých prostredníctvom kultúrno-osvetových aktivít, amatérskej umeleckej tvorby a záujmovej vzdelávacej činnosti, rozvoj nových a inšpiratívnych metód trávenia voľného času...“ Projekty ministerstva kultúry sú prakticky oficiálnym príspevkom vlády SR k jubilejnemu roku. Nuž, osvetové aktivity na trávenie voľného času sa skutočne môžu začleniť do akéhokoľvek programu, len akosi nevystihujú veľkosť a charakter jubilea. Od garnitúry, ktorá vládla „tejto krajine“, hoci aj s kňazom ako šéfom poradcov predsedníčky vlády, sa nedali čakať zázraky vo vzťahu k vlastnej histórii. Ak pápež Benedikt XVI. navštívi v roku 2013 Velehrad a nepríde na Devín, bude to najväčšie poníženie slovenského národa v jeho dejinách. Výsledok totálneho zlyhania vládnej

exgarnitúry i diplomacie, rovnako zastúpenia našej republiky pri Svätej stolici. Napokon, niet sa čo čudovať, veď má korene v KDĽH, ktoré si tento štát neželalo.

Veľkomoravské knieža (kráľ?) Rastislav mal sídlo na Devíne. On pozval solúnskych bratov Cyrila a Metoda, ktorí preložili Bibliu do jazyka starých Slovákov, pripravili jeho písomnú podobu a ako bohoslužobný jazyk ho uznal aj pápež Hadrián II. Rastislav prijal Cyrila a Metoda na hrade Devín, kde sa našli pozostatky chrámu, ktorý dal vybudovať pravdepodobne ešte pred ich príchodom. Václav Kocian v útlej knižočke Zabudnutý kráľ Rastislav a jeho dielo spomína, že tento kostol bol pomerne veľký – 25 m dlhý a 7 m široký „a bol postavený tiež ako najdôležitejší a najposvätejší priestor filozoficko-teologickej akadémie, založenej Konštantínom Filozofom. Tu bola kolíska cyrilo-metodského misijného a kultúrneho diela pre všetkých Slovanov“. Ďalej autor uvádza, že „vďaka úsiliu a autorite kráľa Rastislava a múdrosti, obetavosti a vzdelaniu solúnskych bratov vznikla tak na európskom kontinente prvá filozoficko-teologická akadémia či univerzita na čele so špičkovým profesorom carhradskej univerzity Konštantínom Filozofom – sv. Cyrilom.“

■ VÝRAZ VĎAKY

Podľa tradície sv. Cyril a Metod prišli na Devín 5. júla 863 a 5. júl sa stal štátnym sviatkom Slovenskej republiky. V roku 867 zavítali do Ríma. Po ich príchode v Bazilike Santa Maria Maggiore schválil pápež Hadrián II. zavedenie staroslovenského jazyka do bohoslužieb a tu sa aj prvý raz v Ríme slúžila svätá omša v jazyku našich predkov. Starobylý Kostol sv. Praxedy je v susedstve Baziliky Santa Maria Maggiore. Je spojený s benediktínskym kláštorom, v ktorom počas svojho pobytu v Ríme bývali obaja vierozvestovia. V Bazilike sv. Klimenta je svätý Cyril pochovaný.

V júni 1998 za účasti ministra kultúry SR Ivana Hudeca slávnostne odhalili v Ríme tri diela slovenských výtvarníkov na spomínaných miestach spojených s pôsobením svätých Cyrila a Metoda. Do interiéru Baziliky Santa Maria Maggiore pribudlo súsošie vierozvestov, na fasádu Chrámu svätej Praxedy pamätná tabuľa a na nádvorie Baziliky svätého Klimenta tomba, všetky ako výraz vďaky nášho národa. Ani pri tejto príležitosti nebola prítomná delegácia biskupov zo Slovenska... Aj v tom čase bol veľvyslancom pri Svätej stolici nominant KDĽH.

■ HUSITSKÉ ČECHY

Rozpad Uhorska priniesol cirkvi na Slovensku mnohé problémy. Na čele biskupstiev boli maďarskí biskupi a niektoré sídla diecéz sa po roku 1918 ocitli v Maďarsku. V novom štáte Česi

a Slováci prijali rozdielne vzťahy k Rímu, a teda k cirkvi ako takej. Kým v Prahe obnovili slávenie reformátora kresťanského učenia Jána Husa a vyvesovali husitské vlajky, na Slovensku vehementne obhajoval národné a cirkevné záujmy z pozície vernosti k Svätej stolici kňaz Andrej Hlinka. V Čechách v roku 1895 bola založená Jednota katolíckeho duchovenstva, ktorej činnosť vyvrcholila schôdzou Klubu reformovaného duchovenstva 8. januára 1919 v Prahe. Na schôdzi rozhodli o odtrhnutí sa od Ríma a založení Československej cirkvi. Česká republika sa aj po roku 1989 vrátila k sláveniu dňa upálenia Jána Husa a ustanovila ho za štátny sviatok. Je paradoxné, že k štátnemu sviatku Jána Husa pridala aj štátny sviatok vierozvestov Cyrila a Metoda.

V poslednom období sa ku kresťanstvu v Českej republike nástojičivo hlási český prezident Václav Klaus. Bola by to sympatická črta, keby... Keby jeho správanie bolo úprimné. Na Slovensku máme skúsenosť s aroganciou českej politickej reprezentácie. Z dávnejšej minulosti, ale aj tej nedávnej. Nerešpektovanie zákona o zániku federácie a o vzdaní sa spoločných symbolov je dodnes živou spomienkou najmä pri športových podujatiach. Naša bývalá spoločná vlajka sa napriek zákonu stala vlajkou Českej republiky. Ktovie, prečo nie husitská...

Český prezident sa vlni zúčastnil na národnej svätováclavskej púti, pričom zdôrazňoval tradíciu tisícročného českého štátu ako súčasť kresťanskej tradície. Pravdepodobne už v duchu priprav na oslavy 1 150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu. S akým cieľom? Ukradnúť cyrilo-metodskú tradíciu Slovákov? Česká republika je najateistickejším štátom Európy, k ateizmu sa hlási viac než polovica obyvateľov.

■ PŮT NA DEVÍN

Predseda parlamentu Pavol Paška očakáva iniciatívu k jubileu od našej rímskej diplomacie. Predseda vlády Robert Fico má záujem obnoviť púť na Devín. Vláda nezdedila nijaké projekty osláv budúročného jubilea, ktoré už dávno malo byť pripravené. Biskupská konferencia organizuje náboženské podujatia, ale nič, čo by presiahlo pôdu cirkvi. Šéf Bratislavského samosprávneho kraja Pavol Frešo má plnú hlavu starostí so svojím pôsobením v SDKÚ-DS. Hrá sa totiž o budúceho predsedu strany. Že v prípade 1 150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na územie našich predkov ide „iba“ o hrdosť a česť národa, to je zrejme istej časti slovenskej politickej reprezentácie druhoradé. Keď nejde o jej funkcie, nejde o nič. Potom sa však nečudujeme, ak nám ktosi zasahuje do vlastného štátu.

Kde inde ako na Devíne by sa mali začať veľkolepé oslavy príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu? Veď práve na tomto hrade privítal solúnskych bratov ich pozývateľ, veľkomoravský panovník Rastislav. Hoci sa termín veľkého jubilea blíži, na Slovensku sa o ňom hovorí viac-menej iba v kostoloch. Začiatočný entuziazmus z roku 2010 prerušila vláda Ivety Radičovej a súčasná štátna reprezentácia bude mať čo robiť, ak bude chcieť pripraviť dôstojné oslavy 1 150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie.

Národný Devín

Iniciatívu v tomto smere prevzala Matica slovenská a oznámila program Národnej slávnosti na Devíne 29. apríla. Na Devíne sa teda konal oficiálny program pod záštitou predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča. Matica skromne pripomína, že ide o predprípravu veľkolepých osláv 1 150. výročia príchodu vierozvestov na územie našich slovenských predkov. Súčasne si účastníci slávnosti pripomenuli aj výstup Ludovíta Štúra a jeho druhov na Devín.

Program Národnej slávnosti na Devíne mal najmä spomienkový charakter. Začal sa gréckokatolíckou liturgiou v Kostole sv. Kríža s hlavným celebrantom Mons. Jánom Babjakom, gréckokatolíckym arcibiskupom a metropolitom. Spieval Gréckokatolícky chrámový zbor bl. P. P. Gojdiča z Vranova nad Topľou. Zaznel i Proglas v podaní Evy Krizinovej a príhovor predsedu Matice slovenskej Mariána Tkáča. Popoludnie patrilo hradu a najmä staroslovenskej bazilike z 9. storočia, kde sa pred zrakmi návštevníkov odohrala spomienková inscenácia a kde sa Mons. Ján Babjak symbolicky podakoval sv. Cyrilovi a Metodovi. Ich misijné dielo prežilo do dnešných dní. Aj keď prvá európska univerzita na Devíne pôsobila iba 21 rokov, vychovala prvú generáciu slovenských vzdelancov, ktorí položili základy vzdelanosti v celom slovanskom svete.

„Žiaci Cyrila a Metoda, Kliment Slovenský, Naum, Sáva, Angelár, ba aj Konštantín Preslavský (tvorca cyriliky), ktorí boli absolventmi Devínskej školy, založili po roku 886 v Bulharsku nové školy, tzv. Preslavskú aj Ochridskú.“ (Václav Kocian: Zabudnutý kráľ Rastislav a jeho dielo). Na Národnej slávnosti na Devíne odovzdal prst zeme z Ochridu zástupca veľvyslanectva Macedónskej republiky predsedovi Matici slovenskej. Prítomní boli aj ďalší predstavitelia slovanských krajín, kde pôsobenie a dielo sv. Cyrila a Metoda sa stalo trvalou súčasťou ich kultúry a písomníctva. Konkrétne z Bulharska, Ruska, zo Srbska, z Chorvátska, Čiernej Hory, Česka, Bieloruska, Ukrajiny, zo Slovinska, z Bosny a Hercegoviny, Poľska, a samozrejme z Grécka, rodiska sv. Cyrila a Metoda. Záver slávnosti patrilo Mladej Matici a jej inscenácii o štúrovcoch.

Matica slovenská nezaľuduje.

Eva ZELENAYOVÁ

FOTOREPORTÁŽ

Liturgia gréckokatolíckych duchovných.

Mladá Matica pripravila inscenáciu o štúrovcoch.

Slovenské vlajky viali.

Josef Šimonovič viedol sprievod.

Uctenie obetí železnej opony. I. Kružliak druhý sprava.

Historický prednes.

Na Národnej púti na Devín sa prítomným prihovoril predseda Matice M. Tkáč.

Prišli najvyšší cirkevní hodnostári.

Nechýbali stánky s ľudovou tvorbou.

Metropolita Ján Babjak.

Tisícky pútnikov rôzneho veku sa stretli na historickom mieste národa.

